

Integraal, interactief en SMART

Een inventarisatie van lokaal sport- en beweegbeleid

in opdracht van het Nederlands Instituut
voor Sport en Bewegen

**Harold van der Werff
Remco Hoekman**

© *W.J.H. Mulier Instituut*
's-Hertogenbosch, juni 2011

*W.J.H. Mulier Instituut
Centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 188
5201 AD 's-Hertogenbosch*

*t 073-6126401
f 073-6126413
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1. Inleiding	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Opzet van het onderzoek	7
1.2.1 Methode van onderzoek	7
1.2.2 Respons en representativiteit	8
1.3 Leeswijzer	8
2. Totstandkoming sport- en bewegbeleid	11
2.1 Wie heeft een nota sport en bewegen?	11
2.2 Wie is de penvoerder voor de nota sport en bewegen?	11
2.3 Is sport- en bewegbeleid interactief tot stand gekomen?	12
2.4 Is sport- en bewegbeleid intersectoraal?	13
2.5 Rol van de gemeente	14
2.6 Verschillen in het proces van ontwikkeling van de nota	15
2.7 Financiën	16
2.8 Toekomstige nota sport en bewegen	16
3. Doelstellingen sport- en bewegbeleid	19
3.1 Sportstimulering	19
3.2 Gezonde actieve leefstijl	20
3.3 Maatschappelijke waarde van sport	21
3.4 Ondersteuning sport- en beweegaanbieders	22
3.5 Sport en Onderwijs	22
3.6 Sportaccommodaties	23
3.7 Sport- en speelruimte in de wijk	24
3.8 Sportieve recreatie	24
3.9 Sport- en beweegevenementen	25
3.10 Topsport- en talentondersteuning	26
3.11 Innovatie en werkgelegenheid	26
3.12 Olympisch Plan	27
3.13 Interventies	28
3.14 Verandering in inhoud van het sportbeleid	29
4. Monitoring en evaluatie van sport- en bewegbeleid	31
4.1 Welke metingen worden er gedaan?	31
4.2 Operationele doelen	32
4.3 Welke sport- en beweegindicatoren worden er gebruikt?	32
5. Vervolg landelijke impulsen	35
5.1 Breedtesport Impuls	35
5.2 Stimuleringsregeling Buurt-Onderwijs-Sport	35
5.3 Nationaal Actieplan Sport en Bewegen	35
5.4 Impuls: Brede scholen, sport en cultuur	36

6.	Conclusies en aanbevelingen	39
6.1	Ontwikkeling van beleid	39
6.2	Verankering van beleid	40
6.3	Inhoud van beleid	40
6.4	Monitoring en evaluatie van beleid	42
Referenties		45

Samenvatting

Aanleiding

Het voorliggende onderzoek is een vervolg op ‘Lokaal sportbeleid de maat genomen’ uit 2007 (Hoyng e.a. 2008). Sinds dat jaar hebben zich verschillende veranderingen voorgedaan in het sportbeleidlandschap, zoals de intrede van het NASB, het Olympisch Plan en de combinatiefuncties. Welke invloed hebben dergelijke veranderingen op de wijze waarop het lokale sportbeleid is opgesteld en ingericht?

Het onderzoek geeft inzicht in de ontwikkeling en verankering van sportbeleid, alsmede in de inhoud van lokaal sportbeleid en in de wijze waarop de monitoring en evaluatie worden vormgegeven.

Onderzoeksopzet

Net als in 2007 is in 2011 gebruikgemaakt van een internetvragenlijst. De vragenlijst van 2007 vormde de basis voor die van 2011. Aan sportambtenaren van alle Nederlandse gemeenten en de stadsdelen van Amsterdam en Rotterdam is gevraagd de vragenlijst in te vullen. Van de in totaal 470 aangeschreven (deel)gemeenten hebben er 126 de vragenlijst compleet ingevuld. Daarmee komt de respons op 27 procent. Naar omvang en landsdeel vormen de gemeenten die de vragenlijst hebben ingevuld een goede afspiegeling van alle gemeenten in Nederland.

Totstandkoming van de nota

Twee derde van de gemeenten heeft een beleidsnota sport (en bewegen) en bij 13 procent is een sportnota in ontwikkeling. Bij 18 procent is er geen sportnota en is die ook niet in ontwikkeling. Bijna de helft van de gemeenten heeft de beleidsdoelstelling vastgelegd in alleen een sportnota. 12 procent heeft dat gedaan in alleen een andere soort nota, zoals bijvoorbeeld een gezondheidsnota of een welzijnsnota. Een kwart heeft die doelstelling vastgelegd in een sportnota én een andere nota.

Bij alle nota's is een beleidsmedewerker sport betrokken of betrokken geweest bij de ontwikkeling ervan. Verschillende andere partijen dragen of droegen ook bij aan de totstandkoming van de nota, zoals ambtenaren van andere beleidsterreinen (met name jeugd, gezondheid en onderwijs), inwoners, sportverenigingen, andere lokale organisaties (welzijnsinstellingen, scholen, buurtverenigingen etc.) en regionale of landelijke (koepel)organisaties (zoals NISB, NOC*NSF, provinciale sportraad en VSG).

Doelstellingen en doelgroepen

In het beleid is sportstimulering van groot belang. Verder krijgt sport een rol als hulpmiddel bij het oplossen van knelpunten op het gebied van sociale participatie, leefbaarheid, opvoeding en in mindere mate onderwijs en milieu. Veel nota's bevatten ook doelstellingen met betrekking tot de ondersteuning van sport- en beweegaanbieders, sport en onderwijs, sportaccommodaties, sport- en speelruimte in de wijk, sportieve recreatie, en sport- en beweevenementen. Voor topsport- en talentondersteuning, en innovatie en werkgelegenheid worden minder vaak doelstellingen geformuleerd.

Bij de formulering van doelstellingen gaat veel aandacht uit naar de doelgroepen jeugd en senioren/ouderen. Ook besteden relatief veel gemeenten in hun sportbeleid specifiek aandacht aan mensen met een beperking. Allochtonen en inwoners van een achterstandswijk worden minder vaak aangemerkt als doelgroep.

Monitoring van beleid

Drie kwart van de gemeenten met een nota sport (en bewegen) heeft het eigen sport- en beweegbeleid gemonitord en geëvalueerd. De twee meest gehanteerde typen metingen zijn een sportdeelname-onderzoek en een onderzoek naar de tevredenheid over de sportaccommodaties/het sportaanbod. Bijna de helft van de gemeenten kent structurele (periodieke) meetmomenten; een kwart verricht de monitoring en evaluatie ad hoc.

Landelijke impulsen

Drie kwart van de gemeenten heeft deelgenomen aan de BSI. Een kwart van de deelnemende gemeenten continueert de BSI-activiteiten volledig, twee derde zet die in afgeslankte vorm voort en 8 procent zet de activiteiten stop.

Twee derde van de responderende gemeenten heeft gebruik gemaakt van de BOS-impuls.

Een kwart van die gemeenten continueert de activiteiten volledig, twee derde kiest voor een continuering in afgeslankte vorm en 10 procent beëindigt de activiteiten.

Een derde van de gemeenten maakt gebruik van de NASB-Impuls.

De helft van de responderende gemeenten heeft een of meer combinatiefunctionarissen aangesteld. Vooral bij grote en middelgrote gemeenten zijn dergelijke functionarissen actief. Door de inzet van de combinatiefunctionaris werken sportverenigingen meer samen met scholen, is de betrokkenheid tussen scholen en sportverenigingen sterker en groeit op school het sportaanbod buiten schooltijd.

Tot slot

We constateren dat de gemeenten aandacht hebben voor integraal beleid en interactieve beleidsontwikkeling op het gebied van sport. Mede als gevolg hiervan hebben de gemeenten bovendien meer gebruikgemaakt van SMART-doelstellingen. Maar we constateren ook dat er nog altijd beperkt aandacht is voor monitoring en evaluatie van het sportbeleid. Voor organisaties die gemeenten ondersteunen bij de vormgeving van hun beleid liggen er kansen om de ervaringen van gemeenten met een integrale en interactieve beleidsontwikkeling te inventariseren en verder te verspreiden. Daarbij is het wenselijk om de activiteiten af te stemmen op de nieuwe inhoudelijke thema's van het gemeentelijk beleid, waaronder een gezonde actieve leefstijl, sport-, speel- en beweegmogelijkheden in de openbare ruimte en voor-, tussen- en naschools sport- en beweegaanbod. Extra aandacht gaat hierbij uit naar de monitoring en evaluatie van de beleidsdoelen.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De verwachting is dat gemeenten na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2010 nieuw lokaal beleid hebben ontwikkeld en tot uitvoer hebben gebracht. Het NISB is benieuwd op welke wijze sport een rol krijgt in dit nieuwe lokale beleid en heeft het Mulier Instituut opdracht gegeven een onderzoek uit te laten voeren naar het lokale sport- en beweegbeleid.

In 2007 heeft het NISB zelf het lokale sport- en beweegbeleid de maat genomen. De rapportage van dit vorige onderzoek eind 2007 sloot af met de aanbeveling om de lokale beleidsontwikkeling voor sport en bewegen te blijven volgen (Hoyng e.a. 2008). Nu een nieuwe collegeperiode van start is gegaan en er vermoedelijk nieuw sportbeleid is gevormd, is het zodoende een prima moment om het eerder uitgevoerde onderzoek te herhalen. Sinds eind 2007 hebben zich veranderingen voorgedaan in het sportbeleidslandschap. De intrede van de NASB, het Olympisch Plan en de combinatiefuncties heeft naar verwachting gevolgen voor de totstandkoming en inrichting van het sportbeleid. Een nieuwe lokale meting is op haar plaats om vast te stellen wat de gemeenten beogen op sportgebied in de huidige collegeperiode.

Het onderzoek heeft als doel inzicht te krijgen in de ontwikkeling en verankering van sportbeleid, als ook in de inhoud van lokaal sportbeleid en in de wijze waarop de monitoring en evaluatie vorm krijgen.

1.2 Opzet van het onderzoek

1.2.1 Methode van onderzoek

De opzet in 2011 is vergelijkbaar met die van 2007. Dit houdt in dat gebruik is gemaakt van een internetvragenlijst die is ingevuld door sportambtenaren. Sportambtenaren van alle gemeenten en de stadsdelen van Amsterdam en Rotterdam hebben een brief ontvangen met een deelnameverzoek en een persoonlijke inlogcode. Deze brief is verstuurd door het NISB.

De internetvragenlijst is voor een deel gebaseerd op de vragenlijst die in 2007 is gehanteerd. Ook toen is gevraagd naar onder andere de totstandkoming van beleid, de inhoud van beleid (waaronder beleidsdoelstellingen), monitoring en evaluatie. Daarnaast zijn nieuwe, op de actualiteit afgestemde vragen toegevoegd, bijvoorbeeld over het Olympisch Plan en de combinatiefunctionaris.

De vragenlijst kon worden ingevuld van woensdag 26 januari tot en met woensdag 23 februari 2011. Om de respons te bevorderen kreeg elke tiende respondent korting op de door NISB georganiseerde Ontmoetingsdag. Daarnaast ontvingen de gemeenten die de vragenlijst na twee weken nog niet (compleet) hadden ingevuld een herinneringsbrief. Gedurende de periode dat de vragenlijst was opengesteld, konden de respondenten eventuele vragen over het onderzoek aan een helpdesk stellen.

1.2.2 Respons en representativiteit

De vragenlijst is gestuurd naar alle Nederlandse gemeenten. Voor Amsterdam en Rotterdam geldt dat niet de gemeenten maar de stadsdelen zijn benaderd. De adressenlijst van NISB telde 440 gemeenten en 30 stadsdelen. Van de in totaal 470 aangeschreven (deel)gemeenten hebben er 126 de vragenlijst compleet ingevuld. Daarmee komt de respons op 27 procent.

Naar omvang en landsdeel vormen de gemeenten die de vragenlijst hebben ingevuld een goede afspiegeling van alle gemeenten in Nederland. Kleine gemeenten en gemeenten in het westen zijn enigszins ondervertegenwoordigd en gemeenten in het zuiden juist in lichte mate oververtegenwoordigd, maar met deze aantallen mag de afwijking geen naam hebben.

Tabel 2.1 Verdeling van de gemeenten naar omvang en landsdeel¹ (de deelgemeenten Amsterdam en Rotterdam uitgezonderd)

		Populatie	Responsgroep
Omvang	Tot 40.000 (klein)	75%	70%
	40.000 tot 85.000 (middelgroot)	16%	20%
	85.000 en meer (groot)	8%	10%
	Gemiddeld	40.098	43.872
Regio	Noord	15%	16%
	Oost	20%	18%
	Zuid	27%	33%
	West	37%	33%
Totaal (n)		428	126

Bron: CBS en NISB

1.3 Leeswijzer

Het volgende hoofdstuk bespreekt hoe het sport- en beweegbeleid tot stand komt. In hoofdstuk 3 gaat de aandacht uit naar de doelstellingen in dat beleid. Het vierde hoofdstuk betreft monitoring van sport- en beweegbeleid. Hoofdstuk 5 geeft weer hoeveel gemeenten deelnemen aan verschillende landelijke impulsen die sporten en bewegen stimuleren. In het laatste hoofdstuk staan de conclusies en aanbevelingen.

Overige opmerkingen:

- Omwille van de leesbaarheid wordt in de tekst gesproken over gemeenten. Hiermee worden zowel de gemeenten als de deelgemeenten bedoeld.

¹ Nederland telde op 1 januari 2011 418 gemeenten (CBS). Voor de berekening van de respons is de door de NISB aangeleverde adressenlijst aangehouden.

- Bij een groot aantal vragen is een antwoordcategorie ‘weet niet’ opgenomen. Bij de analyse is deze categorie buiten beschouwing gelaten, met als gevolg dat het aantal respondenten per vraag verschilt. Een andere reden waarom dat aantal varieert, is dat na sommige antwoorden bepaalde vervolgvragen mogen worden overgeslagen. Het aantal respondenten dat een vraag heeft beantwoord is vermeld in de kopjes van de tabellen en figuren (‘n =’).
- Bij een aantal vragen is gekeken of er een samenhang bestaat met de omvang en met de regio van de gemeente. Omdat het aantal respondenten in absolute aantallen klein is, zijn de verschillen zelden significant ($p < 0,05$), of zijn ze wel significant maar is de celvulling te beperkt om de χ^2 -toets te mogen gebruiken als maat voor samenhang. Daar waar de verschillen in onze ogen noemenswaardig zijn, zijn die wel opgenomen in de tekst, ook al zijn die niet significant of mag de χ^2 -toets niet worden gebruikt.

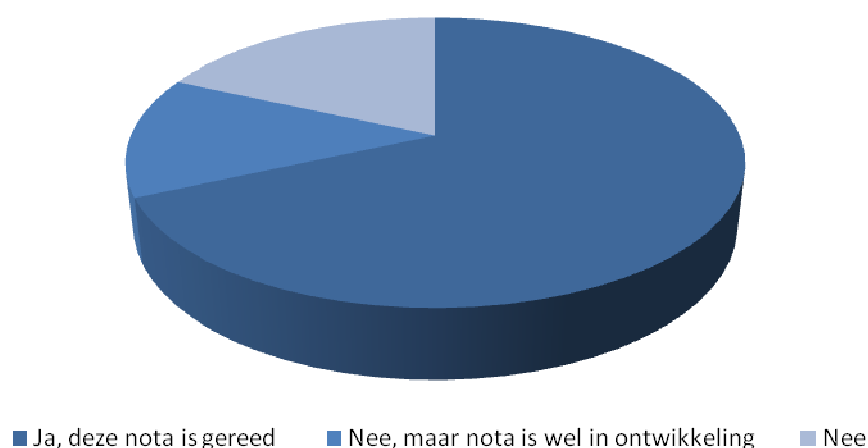
2. Totstandkoming sport- en beweegbeleid

2.1 Wie heeft een nota sport en bewegen?

Twee derde van de gemeenten heeft een beleidsnota sport (en bewegen) en bij 13 procent is de nota in ontwikkeling. Bij 18 procent is de nota er niet en is die ook niet in ontwikkeling.

Van de grote gemeenten heeft 93 procent een nota, van de middelgrote 85 procent en van de kleine gemeenten 59 procent.

Figuur 2.1 Gemeenten met een nota sport (en bewegen) (n= 126)

Drie kwart van de nota's (vastgesteld of in ontwikkeling) is/wordt geschreven tussen 2008 en 2012. De looptijd is in de helft van de gevallen tot 2013. De meeste nota's kennen een looptijd van vier jaar (43%) of drie jaar (24%). In een kwart van de gevallen is de looptijd vijf jaar of langer.

2.2 Wie is de penvoerder voor de nota sport en bewegen?

Bij alle nota's is een beleidsmedewerker sport betrokken bij de ontwikkeling van de nota. Bij de helft van de gemeenten hebben ook één of meer medewerkers van andere beleidsterreinen gewerkt aan de nota. Bij een kwart is een beroep gedaan op een provinciale sportraad of huis van de sport. Bijna een kwart van de gemeenten besteedt het schrijven van de nota uit, bijvoorbeeld aan adviesbureaus.

Tabel 2.1 Personen die betrokken zijn bij het opstellen van de nota (n= 102)

	%
Beleidsmedewerker sport	100
Medewerkster(s) van ander(e) beleidsterrein(en)	52
Provinciale sportraad / huis van de sport	24
Het schrijven van de nota (of paragraaf) is uitbesteed	21
Stagiaire(s)	4

Van de gemeenten met een sportnota of die een nota gaan ontwikkelen, had 7 procent de sportnota ontwikkeld/aangepast én geformaliseerd na de gemeenteraadsverkiezingen van 3 maart 2010. Bij 16 procent was de nota alleen ontwikkeld of aangepast na die datum en is men nog bezig met het formaliseren. Bij bijna drie kwart van de gemeenten is de nota niet ontwikkeld of aangepast na de verkiezingen.

Bijna de helft (45%) van de gemeenten heeft de beleidsdoelstelling vastgelegd in alleen een sportnota. Een kwart (26%) heeft die doelstelling vastgelegd in een sportnota én een andere nota, zoals een gezondheidsnota of een welzijnsnota. Dit betekent dat bijna drie kwart (71%) van de gemeenten de beleidsdoelstelling ten aanzien van sport en bewegen heeft vastgelegd in een sportnota. Verder heeft 12 procent de beleidsdoelstelling vastgelegd in alleen een ander soort nota (bijvoorbeeld nota jeugdbeleid of een nota ouderenbeleid). Bij 17 procent van de gemeenten zijn geen beleidsdoelstellingen ten aanzien van sport en bewegen vastgelegd in een nota, waarmee in vergelijking met 2007 een kleiner deel geen doelstellingen heeft.

Tabel 2.2 De plaats waar beleidsdoelstellingen ten aanzien van sport en bewegen zijn vastgelegd (n=126)

	%	%
Ja, in een sportnota		71
Ja, in een andere nota,		38
waarvan in een ... (ten opzichte van het totaal):		
- Welzijnsnota	6	
- gezondheidsnota	26	
- anders	15	
Nee, de gemeente heeft geen beleidsdoelstelling t.a.v. sport en bewegen vastgelegd in een nota		17

2.3 Is sport- en beweegbeleid interactief tot stand gekomen?

In veel gevallen wordt het sportbeleid niet uitsluitend ontwikkeld door de gemeente. Burgers, sportorganisaties en andere organisaties kunnen ook een rol spelen bij de ontwikkeling. Hun invloed kent verschillende gradaties, van raadplegen tot meebeslissen.

Bij twee derde van de gemeenten waar een nota sport (en bewegen) is/wordt ontwikkeld, betreft de gemeente de inwoners in meer of mindere mate bij de beleidsontwikkeling. Daarnaast heeft 95 procent van de sportverenigingen en drie kwart van andersoortige organisaties een rol bij de beleidsontwikkeling.

Bij burgers en andersoortige organisaties² is consultering de meest voorkomende vorm. Zij zijn gesprekspartner van de (deel)gemeente, maar hun inbreng is niet bindend. Bij sportorganisaties

² welzijnsinstellingen als buurthuizen en jongerencentra, gezondheidsorganisaties, scholen, buurtverenigingen, zelforganisaties, etc.

zijn consultering en advisering (40%; meer dan in 2007) de meest genoemde vormen van participatie in het proces van beleidsontwikkeling. Bij advisering is er sprake van een volwaardige rol in het proces. Coproductie en meebeslissen komen slechts in enkele gemeenten voor.

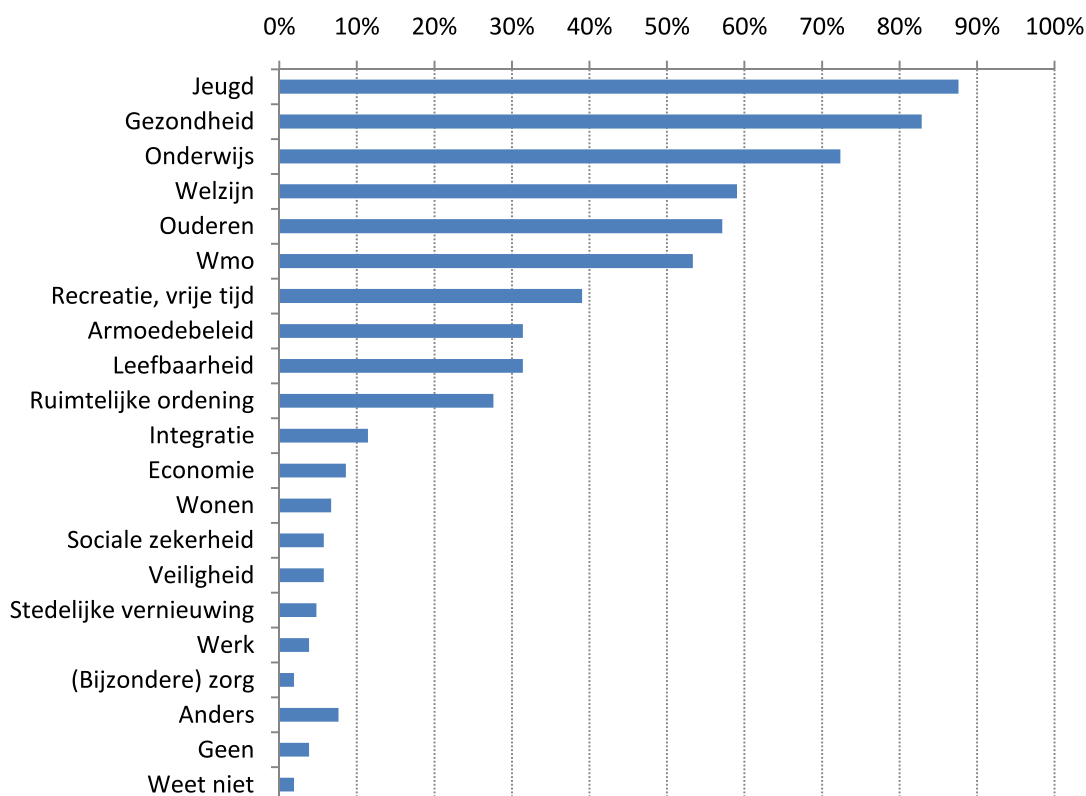
Tabel 2.3 De mate waarin burgers, sportorganisaties en andere organisaties worden betrokken bij de beleidsontwikkeling (n= 105), in procenten

	Burgers	Sport-organisaties	Andere organisaties
Niet betrokken bij beleidsontwikkeling	37	5	24
Geconsulteerd	41	40	44
Geadviseerd	13	40	20
Coproductie	4	10	9
Meebeslissen	2	2	1
Anders	2	3	2

2.4 Is sport- en beweegbeleid intersectoraal?

Bij het ontwikkelen van een nota sport (en bewegen) werken de bij sport en bewegen betrokken ambtenaren veelvuldig samen met collega's van andere beleidsterreinen (intersectoraal werken).

Figuur 2.2 Andere beleidsterreinen waarmee is samengewerkt bij de totstandkoming van het sport- en beweegbeleid (n=105)

Bij de gemeenten die beleidsdoelstellingen ten aanzien van sport en bewegen hebben vastgelegd in een nota, werkte een zeer groot deel samen met de beleidsterreinen jeugd (88%), gezondheid (82%) en onderwijs (72%). Ook welzijn (59%), ouderen (57%) en Wmo (53%) worden door meer dan de helft van de gemeenten met een nota sport (en bewegen) genoemd.

In 2010 werkten de ontwikkelaars van het sport- en beweegbeleid meer dan in 2007 samen met collega's die werkzaam zijn op de beleidsterreinen Wmo, gezondheid en jeugd. Daarentegen werkten zij juist minder samen met de beleidsterreinen welzijn en integratie.

2.5 Rol van de gemeente

De rol/verantwoordelijkheid die gemeenten met een nota sport (en bewegen) op zich hebben genomen betreffende het sport- en beweegbeleid verschilt sterk tussen de gemeenten. Ongeveer een kwart ziet voor zichzelf met name een voorwaardenscheppende/faciliterende rol weggelegd, weer een kwart is ondersteunend bezig, een ander kwart weer regisserend en het laatste kwart wil een stimulerende rol hebben.

Tabel 2.4 De rol/verantwoordelijkheid die gemeenten op zich genomen hebben ten aanzien van het sport- en beweegbeleid (n=105)

Rol	%
Voorwaardenscheppend/faciliterend: realisatie en in stand houden van sportaccommodaties en voorzieningen in de openbare ruimte	28
Ondersteunend: initiatieven van sportaanbieders en burgers met middelen ondersteunen	22
Regisserend: subsidie verstrekken aan alleen activiteiten die bijdragen aan realisatie van gemeentelijke doelen	24
Stimulerend: organiseren van activiteiten ter bestrijding van bijvoorbeeld overgewicht of bewegingsarmoede	25
Anders	1
Totaal	100

Er zijn verschillende (koepel)organisaties met initiatieven om gemeenten te ondersteunen bij het ontwikkelen van sport- en beweegbeleid. 83 procent van de gemeenten met een nota sport (en bewegen) heeft een beroep gedaan op een of meer van dergelijke organisaties. Bijna de helft van die gemeenten heeft gebruik gemaakt van ondersteuning of ondersteuningsproducten van een provinciale sportraad, ruim een derde van de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), bijna een derde van het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) en een kwart van NOC*NSF. Bij de categorie 'een andere organisatie' worden bijvoorbeeld GGD's en onderzoek- en adviesbureaus genoemd als ondersteuner.

Tabel 2.5 De mate waarin (koepel)organisaties gemeenten ondersteunen bij het ontwikkelen van sport- en beweegbeleid met allerlei initiatieven (n=99)

	%
Provinciale sportraad	57
Vereniging Sport en Gemeenten (VSG)	39
Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB)	33
NOC*NSF	26
Een andere organisatie	24
Geen van deze organisaties	17

De gemeenten zijn op verschillende wijzen ondersteund door de genoemde (koepel)organisaties. Een derde van de gemeenten die bij de ontwikkeling van hun sport- en beweegbeleid zijn ondersteund, kreeg deze steun in de vorm van documenten van NOC*NSF, VSG, NISB, provinciale sportraad etc. Ruim een kwart is ondersteund door een adviseur, 20 procent maakte gebruik van een of meer instrumenten en bij 13 procent is een expert meeting georganiseerd. Bij 5 procent was er een andere vorm van ondersteuning.

Tabel 2.6 Vormen waarin de gemeenten zijn ondersteund (n=80)

	%
Documenten (brochures, pamfletten, etc.) van NOC*NSF, VSG, NISB, provinciale sportraad, etc.	34
Adviseur	29
Instrumenten (bijv. Beleidswijzer sport en bewegen, Monitoring- en evaluatiewijzer sport- en beweegbeleid, Subsidie- en tarievenwijzer sport- en beweegbeleid, website menukaartsportenbewegen.nl)	20
Expert meeting	13
Anders	5

2.6 Verschillen in het proces van ontwikkeling van de nota

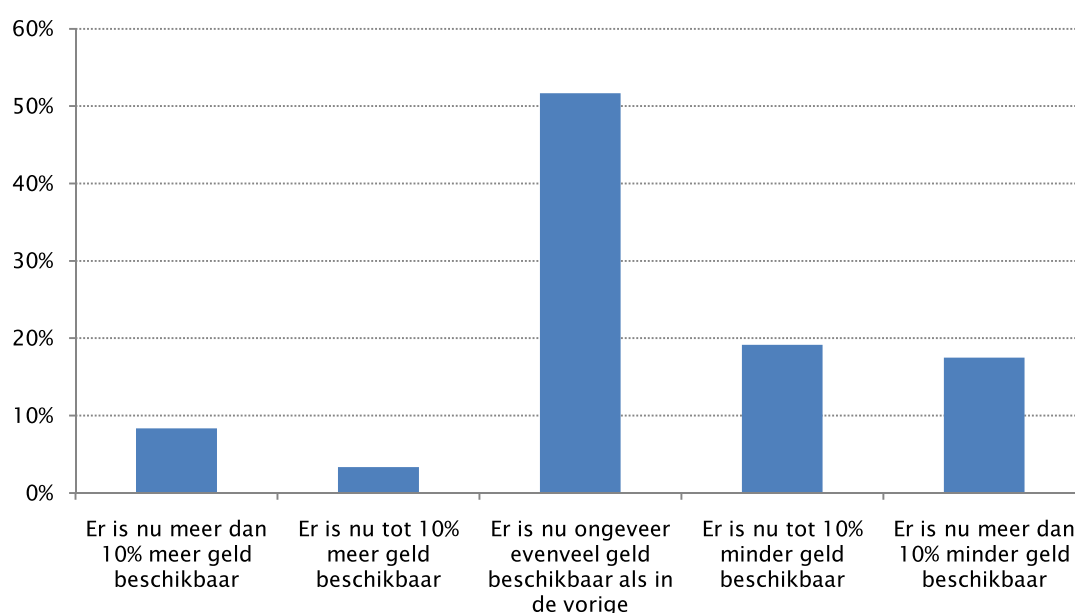
Als wordt gekeken naar verschillen tussen de ontwikkeling van de huidige nota en voorgaande nota's valt het volgende op. Een deel van de gemeenten met een nota sport (en bewegen) ziet zonder meer verschillen met de vorige nota. De meest genoemde is dat andere partijen nu meer zijn betrokken bij de ontwikkeling van de nota. De termen 'integrale benadering' en 'interactief' komen meermaals naar voren. Burgers, verenigingen en andere betrokkenen uit het maatschappelijk veld zijn geraadpleegd via (wijk)bijeenkomsten en door middel van tevredenheidsonderzoeken. In enkele gemeenten hebben de betrokken partijen zitting gehad in een klankbordgroep of een platform. Een aantal gemeenten geeft aan dat het proces van beleidsontwikkeling van de sportnota niet veranderd is.

Een aantal gemeenten kon geen verschillen aangeven, omdat de huidige nota de eerste sportnota was. Verder konden verschillende respondenten geen antwoord geven op de vraag naar de verschillen, omdat ze de vorige keer niet bij de ontwikkeling van de nota betrokken waren.

2.7 Financiën

Bij ongeveer de helft van de gemeenten is er in de huidige collegeperiode evenveel geld beschikbaar voor sport en bewegen als in de vorige collegeperiode. Bij 12 procent is er sprake van een toename van het beschikbare budget. Daar staat tegenover dat er bij ruim een derde (37%) van de gemeenten juist minder geld beschikbaar is voor sport en bewegen.

Figuur 2.3 De mate waarin er in de huidige collegeperiode t.o.v. de vorige collegeperiode meer of minder geld beschikbaar is voor sport en bewegen (n=120)

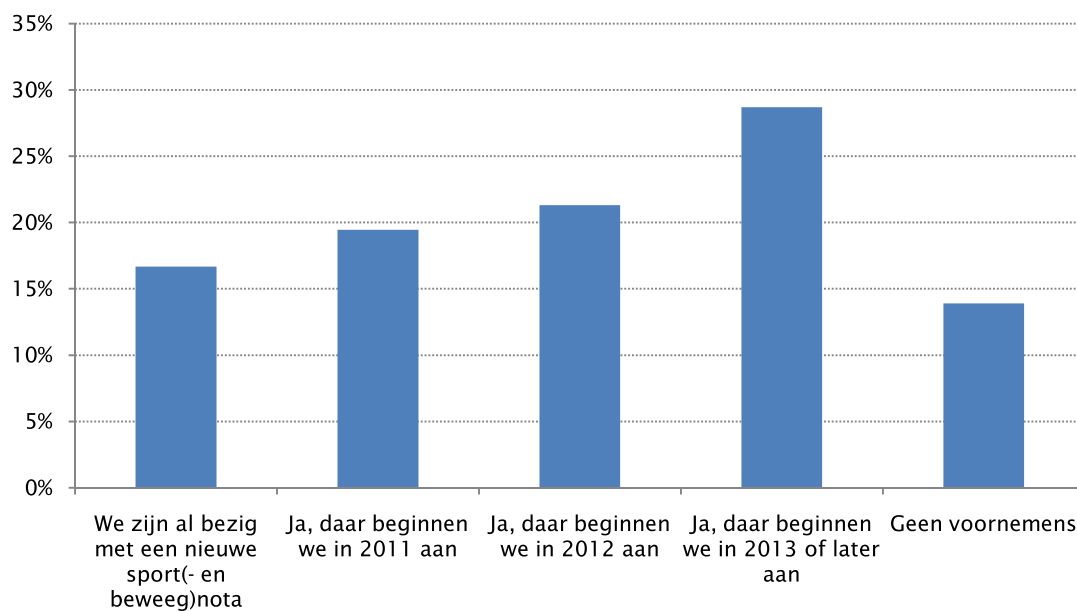
2.8 Toekomstige nota sport en bewegen

16 procent van de gemeenten is al weer begonnen met een nieuwe nota sport- en beweegbeleid. 19 procent start daar in 2011 mee, 21 procent in 2012 en 28 procent in 2013 of later. Bij een op de zeven gemeenten zijn er geen plannen om te gaan werken aan een (nieuwe) nota.

Van de gemeenten die geen plannen hebben voor een (nieuwe) nota heeft de helft (47%) momenteel ook geen nota sport (en bewegen). Van de gemeenten die momenteel geen nota sport (en bewegen) hebben, zegt 53%³ nu bezig te zijn met een nota, of die de komende jaren op te stellen.

³ Van de 15 gemeenten die momenteel geen nota sport- (en bewegen) hebben, hebben er 8 aangegeven momenteel aan een dergelijke nota te werken, of daaraan te beginnen tussen 2011 en 2013.

Figuur 2.4 Voornemens om een (nieuwe) nota sport- en beweegbeleid op te stellen (n= 108)

3. Doelstellingen sport- en beweegbeleid

3.1 Sportstimulering

Aan gemeenten met een sportnota of een andere nota met aandacht voor sport is gevraagd op welke doelgroepen zij zich richten bij specifieke beleidsthema's, waaronder sportstimulering.

Ten aanzien van sportstimulering onderscheidt het onderzoek vier doelstellingen. 86 procent van de gemeenten richt zich bij het stimuleren van niet-sporters om te gaan sporten op specifieke doelgroepen. Dat betreft dan vooral jeugd, senioren/ouderen en mensen met een beperking.

61 procent van de gemeenten houdt zich bezig met het stimuleren van sporters om hen nóg meer te laten sporten. Ook hier zijn jeugd en senioren/ouderen de belangrijkste doelgroepen.

Datzelfde geldt ook voor het voorkomen dat huidige sporters stoppen met sporten, waarbij de helft van de gemeenten specifieke doelgroepen onderscheidt. Twee derde van de gemeenten heeft stimuleringsbeleid inzake het lidmaatschap van verenigingen en daarbij vormt wederom de jeugd verreweg de belangrijkste doelgroep. Bij de andere drie onderscheiden doelstellingen is het verschil tussen aandacht voor de jeugd en de eerstvolgende doelgroep qua belang niet zo groot.

Er is ook een kleine groep gemeenten (9%) die zich mogelijk wel bezighoudt met sportstimulering en doelgroepen, maar dat niet doet volgens de vier voorgelegde doelstellingen.

Zoals gezegd vormt jeugd bij elk van de vier onderscheiden doelstellingen de belangrijkste doelgroep. Als het gaat om de vier voorgelegde doelstellingen betreffende sportstimulering onderscheidt 86 procent van de gemeenten met een nota sport (en bewegen) jeugd als een specifieke doelgroep. Ook voor senioren/ouderen is er de nodige aandacht (78%).

Daarnaast hebben relatief veel gemeenten specifieke interesse voor mensen met een beperking (59%). Als het gaat om de vier doelstellingen met betrekking tot sportstimulering worden allochtonen en inwoners van een achterstandswijk weinig aangemerkt als specifieke doelgroep (beide 19%).

Tabel 3.1 Doelgroepen waar gemeenten zich op richten ten aanzien van sportstimulering (n=104)

	Niet-sporters stimuleren te gaan sporten	Sporters stimuleren om meer te gaan sporten	Voorkomen dat sporters stoppen met sporten	Toename van verenigings- lidmaatschap	Totaal
Jeugd	80	54	43	64	86
Volwassenen	34	22	16	23	44
Senioren / ouderen	74	45	23	34	78
Mensen met een beperking	54	26	11	24	59
Chronisch zieken	34	15	9	13	37
Mensen met een laag inkomen	33	12	9	16	35
Allochtonen	18	8	4	9	19
Inwoners van achterstandswijken	18	11	7	10	19
Geen van deze specifieke doelgroepen	14	39	52	35	(4)

In 2007 kregen jeugd en senioren ook al de meeste aandacht en die is voor beide groepen alleen maar toegenomen. De aandacht voor volwassenen, mensen met een beperking, chronisch zieken en de lage inkomens is ten opzichte van 2007 niet wezenlijk veranderd. Opvallend is dat allochtonen in 2011 net wat minder vaak worden genoemd als doelgroep dan in 2007.

3.2 Gezonde actieve leefstijl

Nagenoeg alle gemeenten (98%) met een nota waarin aandacht is voor sport en bewegen richten zich in het beleid ten aanzien van een gezonde actieve leefstijl op een of meer specifieke doelgroepen.

Bij de bevordering van een gezonde actieve leefstijl is nader onderscheid gemaakt naar drie doelstellingen. 90 procent van de gemeenten heeft doelstellingen geformuleerd om meer bewegen en sporten te stimuleren. Daarbij gaat de aandacht vooral uit naar de jeugd en naar senioren/ouderen. Verder heeft ongeveer twee derde van de gemeenten een doelstelling om motorische achterstanden te verminderen. Bij die doelstellingen richten gemeenten zich ook sterk op de jeugd en in mindere mate op mensen met een beperking. Als het gaat om de doelstelling om overgewicht terug te brengen, schenkt 84 procent aandacht aan een specifieke doelgroep en wederom gaat het dan in veel gevallen om de jeugd.

En dan is er ook een klein aantal gemeenten (5%) die wel aandacht hebben voor een gezonde actieve leefstijl, maar geen doelgroepen onderscheiden bij de drie voorgelegde doelstellingen.

Kijkend naar de verschillende doelgroepen blijkt dat gemeenten de jeugd als belangrijkste doelgroep zien van beleid gericht op een gezonde actieve leefstijl. Verder is er ook relatief veel aandacht voor senioren/ouderen en mensen met een beperking.

Tabel 3.2 Specifieke doelgroepen ten aanzien van sport en bewegen, gericht op een gezonde actieve leefstijl, gemeenten met een nota waarin aandacht is voor sport en bewegen (n=104)

	Stimuleren van meer bewegen/ sporten	Verminderen van motorische achterstanden	Verminderen van overgewicht	Totaal
Jeugd	83	57	79	91
Volwassenen	36	1	17	38
Senioren / ouderen	80	11	22	81
Mensen met een beperking	63	21	15	68
Chronisch zieken	37	9	7	38
Mensen met een laag inkomen	38	2	11	39
Allochtonen	18	2	7	19
Inwoners van achterstandswijken	18	4	11	20
Geen van deze specifieke doelgroepen	10	32	16	(2)

3.3 Maatschappelijke waarde van sport

Van de gemeenten met een nota sport (en bewegen) heeft de overgrote meerderheid (88%) doelstellingen geformuleerd waarbij sport en bewegen worden gezien als middel voor meer sociale samenhang. Verder zet tweede derde in op het bijbrengen van waarden en normen via sport en bewegen. Een aantal andere doelstellingen komt voor in ongeveer de helft van de nota's: sport en bewegen als middel ter voorkoming van een sociaal isolement, ter preventie van overlast en vandalisme, en als middel voor voedingsvoorlichting. Sport en bewegen wordt relatief weinig ingezet om doelstellingen te realiseren die te maken hebben met het milieu of met onderwijs.

Tabel 3.3 Doelstellingen ter benutting van de maatschappelijke waarde van sport en bewegen die zijn geformuleerd in de sport- en beweegbeleid (n=104)

		%
Participatie	<i>Sport en bewegen als middel...</i>	
	voor meer sociale samenhang / sociale cohesie	88
	ter voorkoming van sociaal isolement	49
	voor meer interetnische contacten en integratie	15
	Geen	8
Leefbaarheid	<i>Sport en bewegen als middel...</i>	
	ter preventie van overlast en vandalisme	44
	voor meer weerbaarheid van kwetsbare groepen	40
	voor meer veiligheid	15
	Geen	35
Onderwijs	<i>Sport en bewegen als middel ...</i>	
	voor het verminderen van leerachterstanden	29
	voor het verminderen van schooluitval	23
	Geen	63
Opvoeding	<i>Sport en bewegen als middel...</i>	
	voor het bijbrengen van waarden en normen (bijv. sportiviteit en respect, fairplay)	68
	voor voedingsvoorlichting (bijv. voldoende fruit, belang van een goed ontbijt)	48
	Geen	21
Milieu	Duurzame ontwikkeling in sport door bijv. ruimtebesparende technieken en/of meervoudig grondgebruik	22
	Beperking milieuschade in de sport door bijv. energie- en waterbesparing, beperking afvalstromen, geluids- en lichtoverlast, terugdringen automobilititeit	9
	Geen	74
	Anders	7

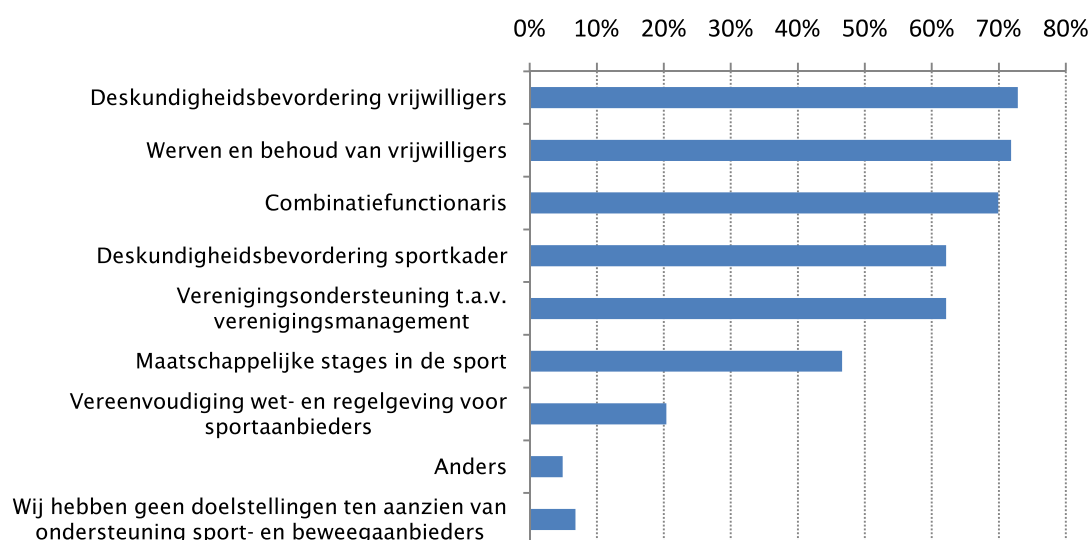
Wat betreft de benutting van de maatschappelijke waarde van sport en bewegen worden in vergelijking met 2007 nu vaker de volgende doelstellingen genoemd: sport en bewegen als middel voor meer sociale cohesie, als middel voor het bijbrengen van waarden en normen en als middel voor voedingsvoorlichting. Er was in het sport- en beweegbeleid juist minder aandacht voor sport en bewegen als middel ter preventie van overlast en vandalisme, als middel voor meer interetnische contacten en integratie en als middel voor meer veiligheid.

3.4 Ondersteuning sport- en beweegaanbieders

Bij de formulering van doelstellingen over de ondersteuning van sport- en beweegaanbieders gaat de aandacht vaak uit naar vrijwilligers. Deskundigheidsbevordering van vrijwilligers (73%) en werving en behoud van vrijwilligers (72%) worden het meest genoemd. Verder formuleert 70 procent van de gemeenten doelstellingen omtrent de combinatiefunctionaris.

Deskundigheidsbevordering van het sportkader en verenigingsondersteuning inzake het verenigingsmanagement worden beide door bijna twee derde van de gemeenten (62%) genoemd. Slechts 7 procent van de gemeenten heeft ten aanzien van de ondersteuning van sport- en beweegaanbieders geen doelstellingen geformuleerd.

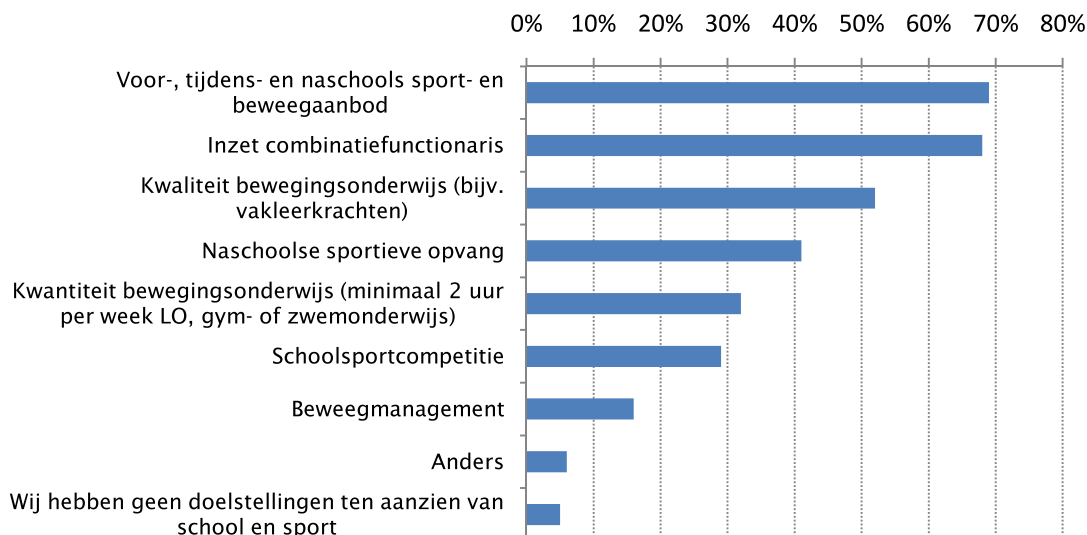
Figuur 3.1 Doelstellingen t.a.v. ondersteuning sport- en beweegaanbieders die zijn geformuleerd in het sport- en beweegbeleid (n=103)

3.5 Sport en Onderwijs

Ruim twee derde van de gemeenten met een sport- en beweegbeleid heeft ten aanzien van school en sport doelstellingen geformuleerd met betrekking tot het voor-, tijdens- en naschoolse sport- en beweegaanbod (69%) en de inzet van een combinatiefunctionaris (68%). Ongeveer de helft heeft doelstellingen opgenomen betreffende de kwaliteit van het bewegingsonderwijs (52%). 5 procent heeft geen expliciete doelstellingen met betrekking tot school en sport.

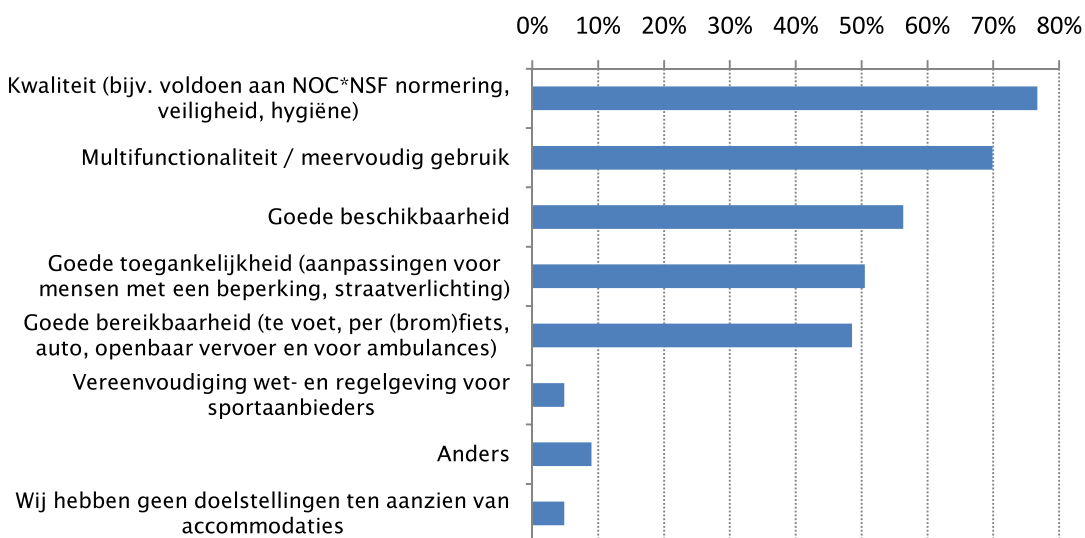
Figuur 3.2 Doelstellingen met betrekking tot school en sport die zijn geformuleerd in het sport- en beweegbeleid (n=100)

3.6 Sportaccommodaties

Ruim drie kwart van de gemeenten met een sport- en beweegnota of een andere nota met daarin aandacht voor sport, heeft in het sport- en beweegbeleid doelstellingen opgenomen over de kwaliteit van sportaccommodaties (bijvoorbeeld voldoen aan NOC*NSF normering, veiligheid, hygiëne). Bijna drie kwart heeft doelstellingen op het vlak van multifunctionaliteit/meervoudig gebruik van sportaccommodaties. Ongeveer de helft heeft doelstellingen ten aanzien van een goede beschikbaarheid, een goede toegankelijkheid en/of een goede bereikbaarheid. 5 procent heeft geen doelstellingen geformuleerd met betrekking tot de sportaccommodaties.

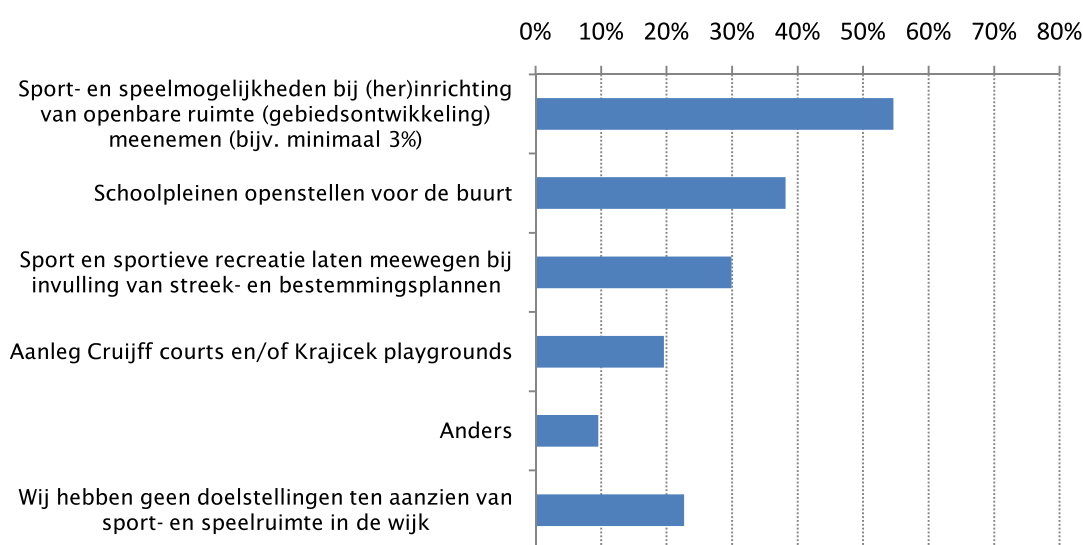
Figuur 3.3 Doelstellingen t.a.v. ondersteuning sportaccommodaties die zijn geformuleerd in het sport- en beweegbeleid (n=103)

3.7 Sport- en speelruimte in de wijk

Iets meer dan de helft (55%) van de gemeenten met het sport- en beweegbeleid neergelegd in een nota, heeft doelstellingen geformuleerd betreffende het meenemen van sport- en speelmogelijkheden bij (her)inrichting van openbare ruimte (gebiedsontwikkeling). Ruim een derde (38%) heeft doelstellingen met betrekking tot het openstellen van schoolpleinen voor de buurt. Bijna een kwart (23%) heeft geen doelstellingen ten aanzien van sport- en speelruimte in de wijk opgenomen in een nota.

Figuur 3.4 Doelstellingen t.a.v. sport- en speelruimte in de wijk die zijn geformuleerd in de sport- en beweegbeleid (n=97)

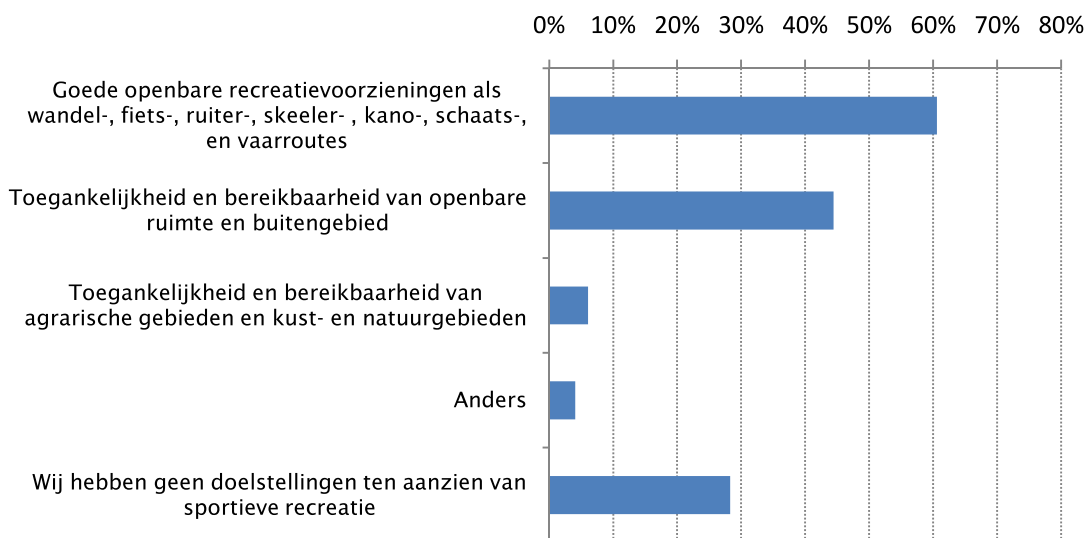

Cruijff courts en/of Krajicek playgrounds komen meer voor in grote steden (53%), dan in middelgrote (29%) en kleine steden (6%). In grotere steden (33%) worden ook vaker dan in middelgrote (4%) en kleine steden (5%) 'andere' doelstellingen genoemd.

3.8 Sportieve recreatie

61 procent van de gemeenten met een sport- en beweegbeleid heeft met betrekking tot sport- en speelruimte in de wijk doelstellingen geformuleerd inzake goede openbare recreatievoorzieningen zoals wandel-, fiets-, ruiters-, skeeler-, kano-, schaats- en vaarroutes. 44 procent kent doelstellingen over toegankelijkheid en bereikbaarheid van openbare ruimte en buitengebied. Ruim een kwart (28%) heeft geen doelstellingen als het gaat om sport- en speelruimte in de wijk.

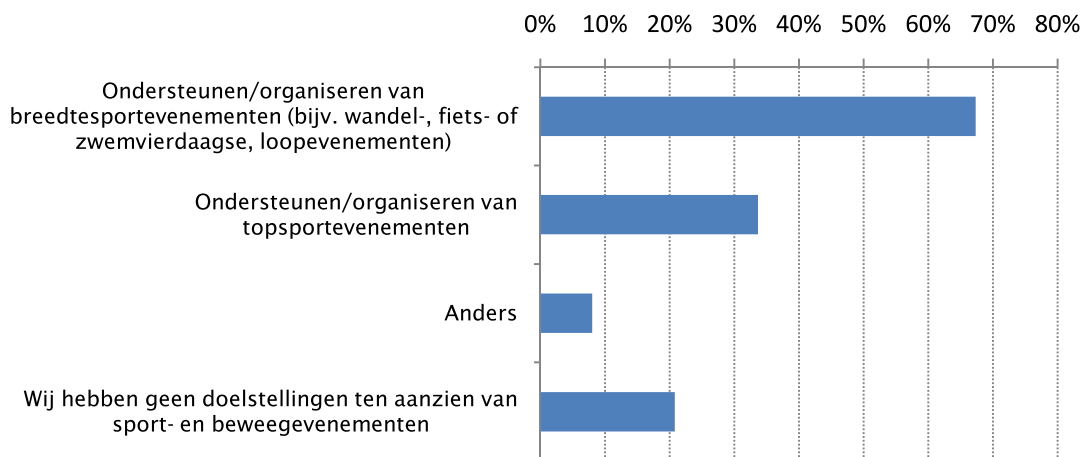
Figuur 3.5 Doelstellingen t.a.v. sportieve recreatie die zijn geformuleerd in de sport- en beweegbeleid (n=99)

3.9 Sport- en beweegevenementen

Waar het gaat om sport- en beweegevenementen heeft twee derde (67%) van de gemeenten met een sport- en beweegbeleid doelstellingen geformuleerd over van het ondersteunen/organiseren van breedtesportevenementen (bijvoorbeeld wandel-, fiets- of zwemvierdaagse, loopevenementen). Een derde (34%) kent doelstellingen betreffende het ondersteunen/organiseren van topsportevenementen. Als het gaat om sport- en beweegevenementen heeft 21 procent geen doelstellingen.

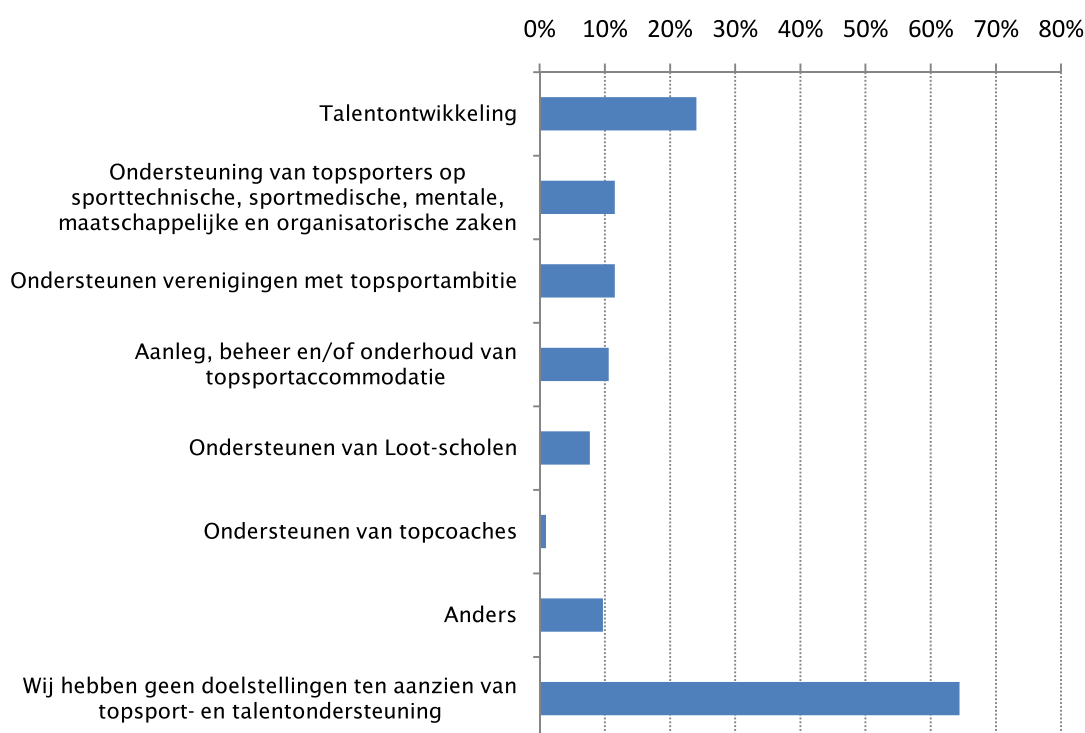
Figuur 3.6 Doelstellingen t.a.v. sport- en beweegevenementen die zijn geformuleerd in de sport- en beweegbeleid (n=101)

3.10 Topsport- en talentondersteuning

Ten aanzien van topsport- en talentondersteuning formuleren gemeenten in hun nota's beduidend minder doelstellingen. Talentontwikkeling wordt het vaakst genoemd (24%). Twee derde (64%) stelt zich op dit vlak geen enkel doel.

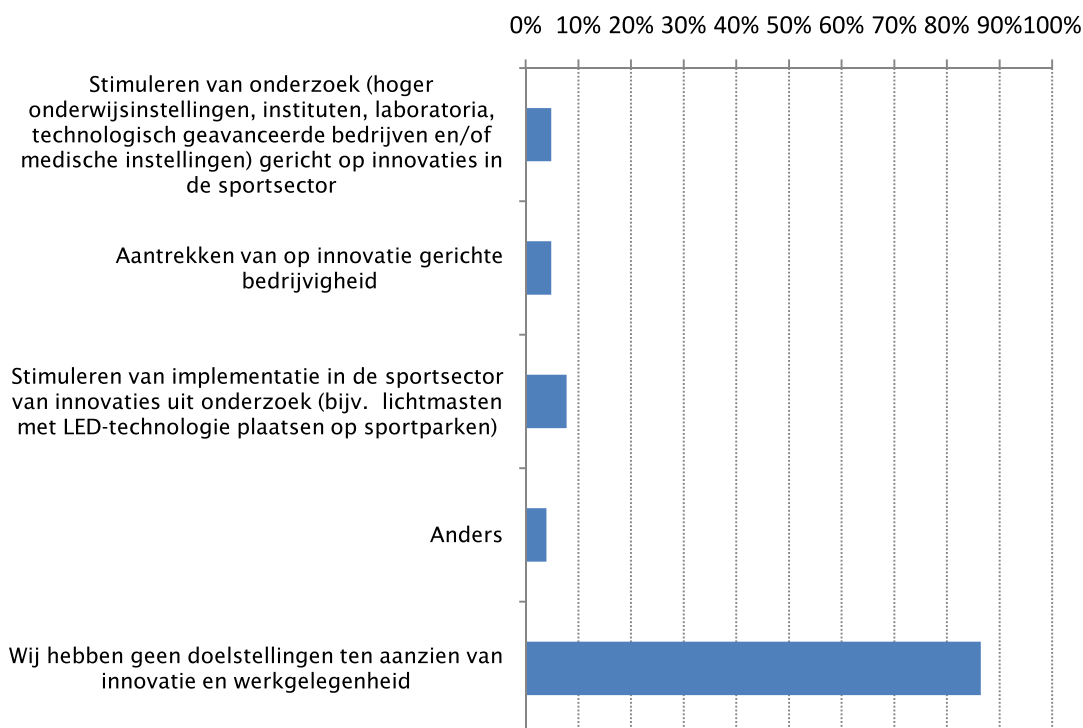
Figuur 3.7 Doelstellingen t.a.v. topsport- en talentondersteuning die zijn geformuleerd in de sport- en beweegbeleid (n=104)

3.11 Innovatie en werkgelegenheid

Evenals bij topsport- en talentondersteuning zijn er bij innovatie en werkgelegenheid weinig gemeenten die op dat punt doelstellingen hebben geformuleerd in hun sport- en beweegbeleid. 8 procent noemt het stimuleren van implementatie in de sportsector van innovaties uit onderzoek. 86 procent heeft geen doelstellingen op het vlak van sport en bewegen in combinatie met innovatie en werkgelegenheid.

Figuur 3.8 Doelstellingen t.a.v. innovatie en werkgelegenheid die zijn geformuleerd in de sport- en beweegbeleid (n=103)

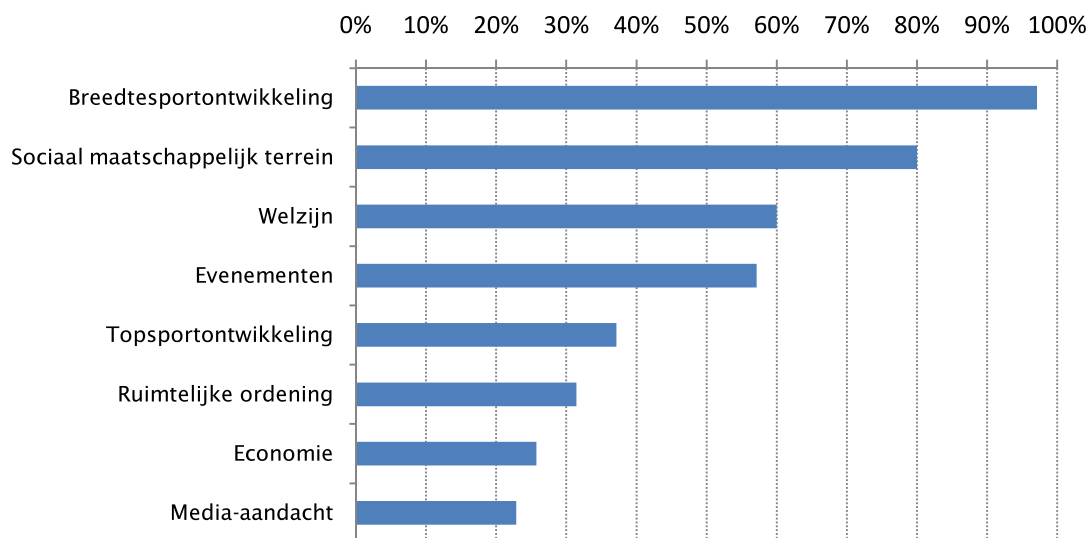
3.12 Olympisch Plan

17 procent van de gemeenten verwijst in het beleid expliciet naar het Olympisch Plan. Bij 18 procent is er wel aandacht voor dat plan, maar refereren de stukken er niet expliciet aan. Bij twee derde (66%) van de gemeenten is er in de beleidstukken geen aandacht voor het Olympisch Plan.

Voor de grote (60%) en middelgrote gemeenten (57%) verwijzen al dan niet expliciet naar het Olympisch Plan. Bij kleine gemeenten (20%) is dat minder het geval. Verder blijkt dat de helft (48%) van de westelijke gemeenten al dan niet expliciet refereert aan het Olympisch Plan, tegenover 17 procent van de oostelijke gemeenten.

Bijna alle gemeenten (97%) die in hun beleid aansluiting zoeken bij het Olympisch Plan doen dat op het vlak van breedtesportontwikkeling. Ook beogen veel gemeenten die aansluiting op het gebied van ambities die liggen op het sociaal-maatschappelijke terrein (80%) en op het vlak van welzijn (60%) en evenementen (57%).

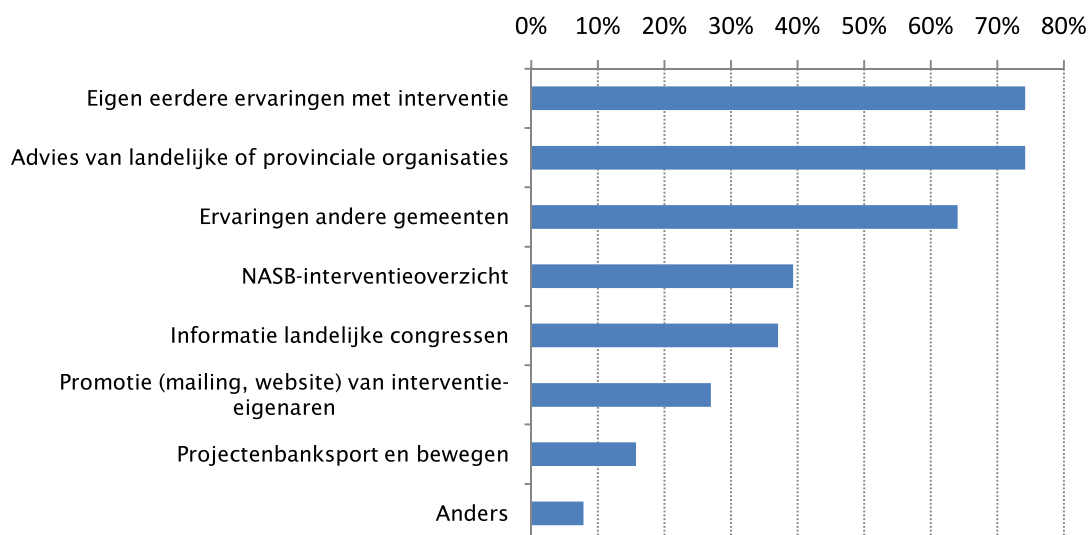
Figuur 3.9 Ambities uit het Olympisch Plan waarbij het gemeentelijk beleid aansluiting zoekt (n= 35)

3.13 Interventies

Om de beleidsdoelstellingen op de verschillende terreinen te realiseren, passen gemeenten vaak interventies toe. Voorbeelden van interventies zijn Kies voor Hart en Sport, WhozNext, Scoren voor gezondheid en Be InterACTIVE. 86 procent van de gemeenten maakt gebruik van dergelijke interventies. Zij baseren hun keuze voor een bepaalde interventie vooral op eigen eerdere ervaringen met interventie (74%), advies van landelijke of provinciale organisaties (74%) en ervaringen van andere gemeenten (64%).

Figuur 3.10 Geraadpleegde bronnen bij de keuze van interventies om gemeentelijke beleidsdoelstellingen te realiseren (n=89)

3.14 Verandering in inhoud van het sportbeleid

Aan de gemeenten is gevraagd om in eigen woorden aan te geven waarin de huidige inhoud en lijn van het sportbeleid verschillen ten opzichte van die in de vorige nota. Een groot aantal gemeenten geeft aan dat vorige nota's zich concentreerden op accommodatiebeleid. De huidige nota's sport (en bewegen) zijn breder georiënteerd en zetten sport in als middel om bij te dragen in het oplossen van allerlei maatschappelijke problemen. In de nota's gaat de aandacht uit naar sportparticipatie en -stimulering, verenigingsondersteuning, bewegingsonderwijs, buurtsport, sociale integratie en gezondheidsbeleid (obesitas). Er is nu ook aandacht voor recente ontwikkelingen (bijvoorbeeld beweeginterventies, combinatiefunctionaris). Een aantal gemeenten noemt ten slotte een grotere focus op doelgroepen.

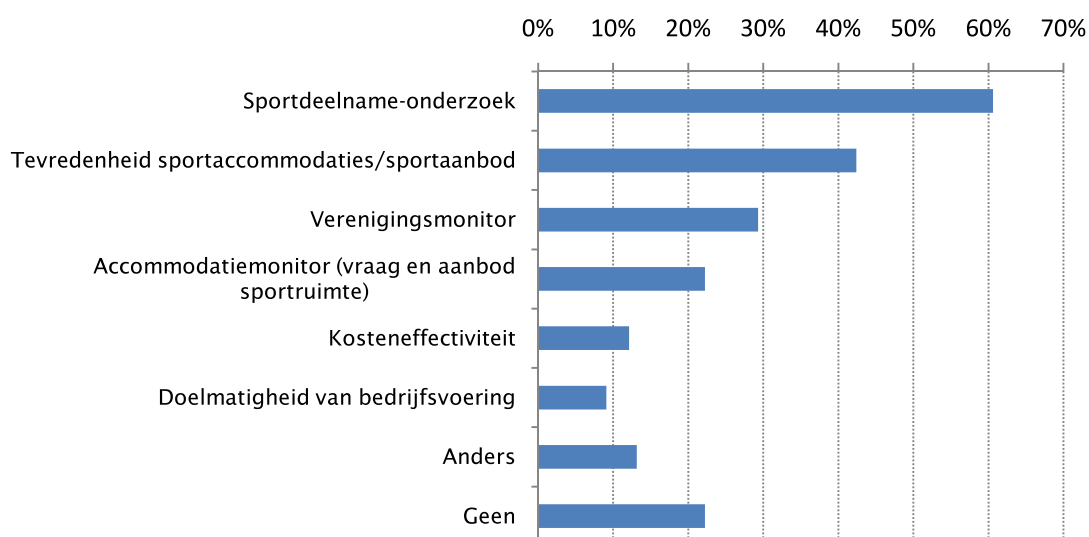
4. Monitoring en evaluatie van sport- en beweegbeleid

4.1 Welke metingen worden er gedaan?

Gemeenten met een nota sport (en bewegen) kunnen verschillende methoden hanteren om hun sport- en beweegbeleid te monitoren en te evalueren. Bijna een kwart (22%) van die gemeenten heeft geen meting gedaan. Een zelfde deel heeft gekozen voor één methode, een kwart (27%) voor twee en nogmaals een kwart (27%) voor drie of meer methoden.

De twee meest gehanteerde soorten metingen zijn een sportdeelname-onderzoek (61%) en een onderzoek naar de tevredenheid over de sportaccommodaties/het sportaanbod (42%). Dat is vergelijkbaar met 2007.

Figuur 4.1 Soort metingen bij monitoring en evaluatie van het sport- en beweegbeleid (n=99)

Bijna de helft (45%) van de gemeenten die hun sport- en beweegbeleid monitoren en/of evalueren heeft hiervoor structurele (periodieke) meetmomenten vastgelegd. Ongeveer een kwart (23%) stelt incidenteel (ad hoc) een meetmoment vast. Bij 9 procent is er waarschijnlijk wel een meetmoment, maar dat staat (nog) niet vast, of het gaat om een monitoring/evaluatie die breder is dan alleen sport en bewegen, of de gemeente kiest het meetmoment op een andere manier. Bijna een kwart (23%) van de gemeenten heeft geen meetmoment voor de monitoring en evaluatie vastgesteld.

Bijna alle grote gemeenten (93%) hebben een structureel/periodiek meetmoment bepaald. Bij middelgrote (33%) en kleine gemeenten (35%) is dat minder het geval. Er zijn relatief veel gemeenten in landsdeel Oost (50%) waar geen meetmoment is vastgelegd.

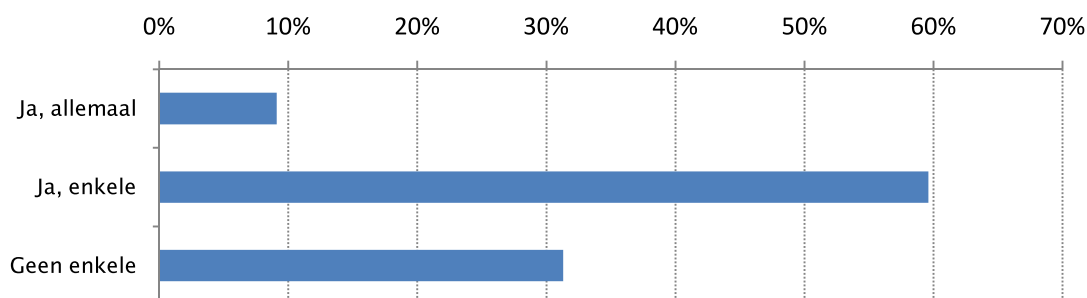
4.2 Operationele doelen

Bij het formuleren van doelstellingen wordt tegenwoordig vaak gebruikt gemaakt van het SMART-principe (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden). Dit principe helpt om later te kunnen bepalen of de doelstelling is gerealiseerd. Een doelstelling wordt zo geformuleerd dat elk van de vijf criteria in de doelstelling herkenbaar is. Zeggen dat de jeugd meer moet sporten is erg vaag. VerSMART luidt deze doelstelling bijvoorbeeld: we streven ernaar binnen een jaar het percentage kinderen van 6 tot en met 12 jaar dat lid is van een sportvereniging te verhogen van 80 procent naar 85 procent.

Van de gemeenten die doelstellingen in hun sport- en beweegnota hebben opgenomen, formuleerde 9 procent alle doelstellingen SMART, 60 procent stelde enkele doelstellingen volgens het SMART-principe op en een derde (31%) omschreef geen enkele doelstelling SMART. Ten opzichte van 2007⁴ zijn er nu meer gemeenten die hun doelstellingen SMART formuleren.

Van de grote gemeenten verwoordde 87 procent alle of enkele doelstellingen volgens het SMART-principe. Onder de middelgrote gemeenten (70%) en kleine gemeenten (64%) is dat minder het geval.

Figuur 4.2 De mate waarin gemeenten hun doelstellingen in hun sport- en beweegnota SMART hebben geformuleerd (n=99).

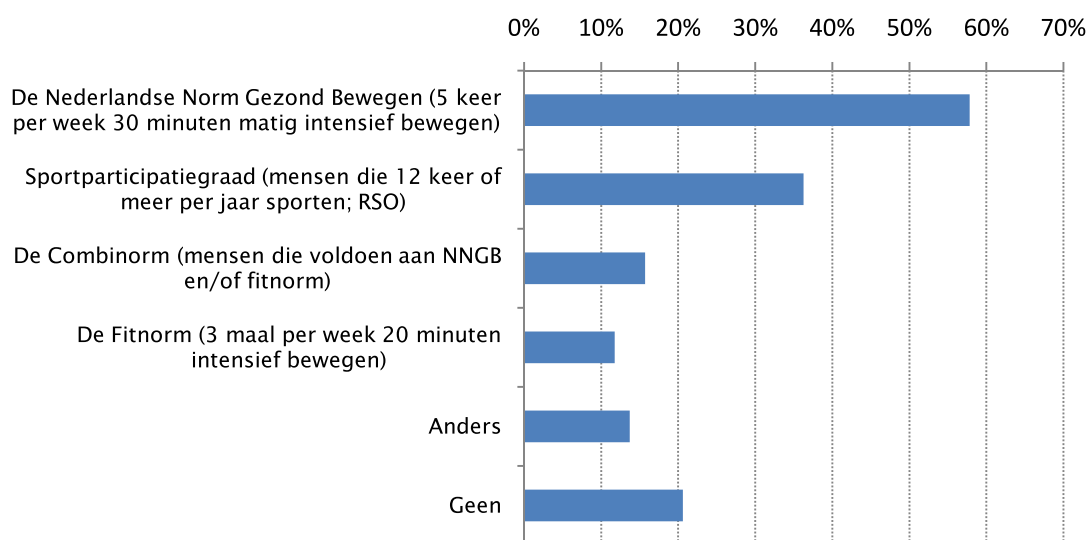
4.3 Welke sport- en beweegindicatoren worden er gebruikt?

21 procent van de gemeenten met een sportnota hanteert geen indicator bij de monitoring en evaluatie van het sport- en beweegbeleid. 44 procent gebruikt één indicator, 23 procent twee en 13 procent drie of vier.

⁴ In 2007 was er een antwoordcategorie 'Anders' (8%). Die is bij de vergelijking met 2010 niet meegenomen in de analyses. Voor 2007 zijn de drie andere categorieën opgehoogd met 100/92.

Meer dan de helft (58%) van de gemeenten met een nota sport- en bewegbeleid gebruikt de Nederlandse Norm Gezond Bewegen als indicator bij de monitoring en evaluatie van het sport- en bewegbeleid. Iets meer dan een derde hanteert de Sportparticipatiegraad (RSO-norm: 12 keer per jaar of vaker sporten), 16 procent gebruikt de Combinorm en 14 procent volgt een andere norm.

Figuur 4.3 Sport- en beweegindicatoren die worden gehanteerd bij de monitoring en evaluatie van het sport- en bewegbeleid (n=102)

5. Vervolg landelijke impulsen

5.1 Breedtesport Impuls

De Breedtesportimpuls (BSI) is een belangrijke pijler van het breedtesportbeleid van het ministerie van VWS. Het doel van de regeling is het versterken van het lokale sportaanbod, het leggen van dwarsverbanden tussen sport en andere sectoren en vanuit sport een bijdrage te leveren aan het oplossen van maatschappelijke problemen. Tussen 1999 en 2004 hebben 318 gemeenten, 33 sportbonden en alle 12 provincies gebruikt gemaakt van de subsidieregeling. De uitvoering van de BSI liep door tot en met 2009 (bron: www.breedtesportimpuls.nl).

Ongeveer drie kwart van de responderende gemeenten (74%) heeft deelgenomen aan de BSI. Bij een kwart van de deelnemende gemeenten (25%) zijn/worden de BSI-activiteiten geheel gecontinueerd, bij twee derde (66%) zijn/worden die in afgeslankte vorm voortgezet en bij 8 procent zijn de activiteiten stopgezet.

5.2 Stimuleringsregeling Buurt-Onderwijs-Sport

De BOS-impuls is een tijdelijke stimuleringsmaatregel van het ministerie van VWS. Met de BOS-impuls worden achterstanden van jongeren van 4 tot 19 jaar aangepakt. Het laagdrempelig aanbieden van 'arrangementen' beoogt een gezonde en actieve leefstijl te bevorderen én onderwijs- en opvoedingsachterstanden terug te dringen. Gemeenten konden tot 1 april 2006 voorstellen indienen voor projecten. Inmiddels is de stimuleringsregeling uitgeput. Buurt-onderwijs- en sportorganisaties werken samen onder regie van de gemeente om een BOS-initiatief op wijkniveau te realiseren. Sportactiviteiten maken in ieder geval onderdeel uit van de BOS-arrangementen. Meestal spelen ook gezondheidsonderwijs en buurtactiviteiten een rol. Zo wordt tevens de onderlinge betrokkenheid in de buurt vergroot. Dit sluit aan bij het gedachtegoed van de nieuwe Wet maatschappelijke ondersteuning (bron: www.bosimpuls.nl).

Twee derde van de responderende gemeenten (68%) heeft gebruik gemaakt van de BOS-impuls. Bij 24 procent van die gemeenten worden de activiteiten geheel gecontinueerd, bij 66 procent is er sprake van een continuering in afgeslankte vorm en bij 10 procent zijn de activiteiten stopgezet.

5.3 Nationaal Actieplan Sport en Bewegen

Het Nationaal Actieplan Sport en Bewegen (NASB) brengt mensen in beweging. Vanuit het NASB worden geld en ondersteuning beschikbaar gesteld, wat gemeenten helpt bij het opzetten van beweegbeleid. Daarnaast ondersteunt het NASB interventie-eigenaren bij het verder ontwikkelen van beweegprojecten. Het NASB richt zich primair op drie sectoren (gemeenten, georganiseerde sport en bedrijfsleven) en op vijf thema's (wijk, school, werk, zorg en sport). Een derde van de gemeenten (34%) maakt gebruik van de NASB-Impuls. Vooral grote gemeenten nemen deel (73%). Middelgrote (40%) en kleine gemeenten (25%) maken in mindere mate gebruik van de regeling.

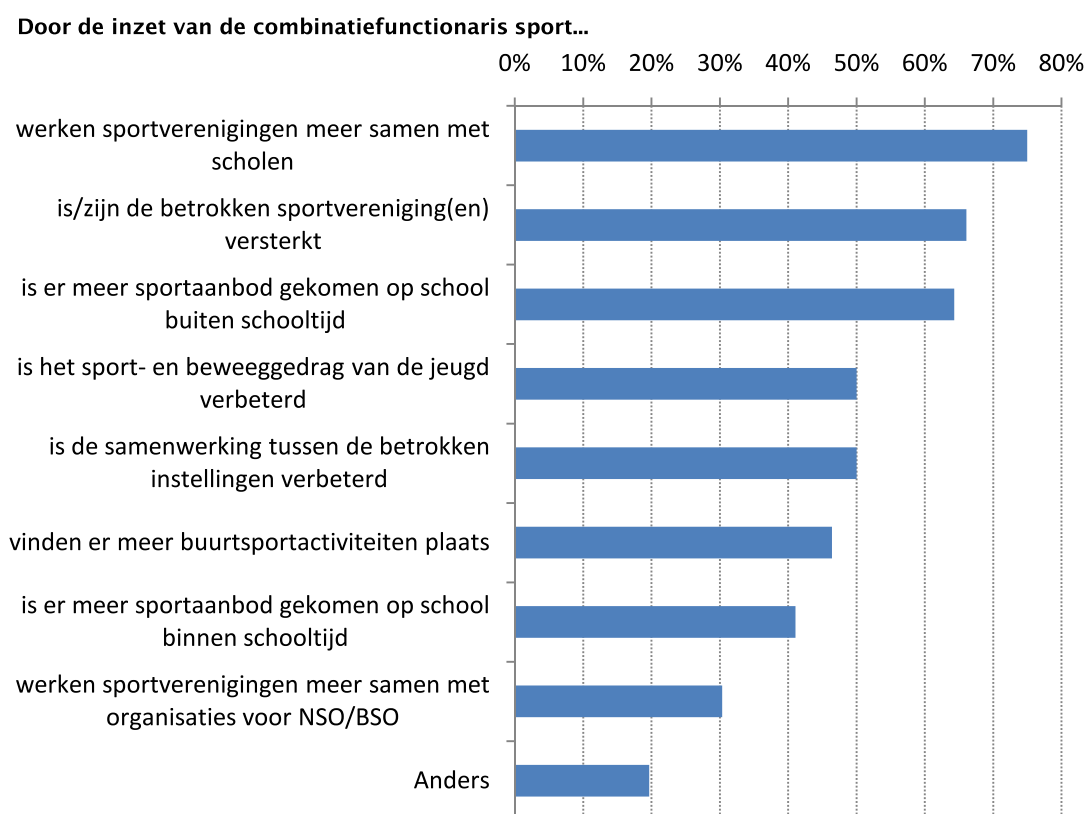
Ook tussen de landsdelen zijn er verschillen. In landsdeel Noord maakte 80 procent gebruik van de NASB-Impuls. Dat is aanzienlijk meer dan in de landsdelen Zuid (31%), Oost (23%) en West (19%).

5.4 Impuls: Brede scholen, sport en cultuur

Doelstelling van het overheidsbeleid en de sportsector is de sportparticipatie in Nederland te bevorderen. Speciale aandacht gaat uit naar mensen die vanuit hun cultuur niet gewend zijn te sporten. Sportverenigingen bereiken die mensen niet, maar de scholen slagen daar wel in. De vereniging moet dus de school in en de school moet de vereniging in. Om dat proces te faciliteren zijn combinatiefunctionarissen aangesteld. Een combinatiefunctionaris bundelt belangen en inspanningen van zowel de school als van de sportverenigingen.

De helft (54%) van de responderende gemeenten heeft een of meer combinatiefunctionarissen aangesteld. Vooral bij grote (93%) en middelgrote gemeenten (77%) zijn dergelijke functionarissen actief. Bij kleine gemeenten (40%) is dat minder het geval⁵.

Figuur 5.1 Opbrengsten van de inzet van een combinatiefunctionaris voor sport (n=56)

⁵ Omdat de combinatiefunctionarissen vrij recentelijk zijn aangesteld, is er geen vervolgvraag gesteld of deze functies blijven.

De gemeenten met een combinatiefunctionaris geven onder meer aan dat door zijn of haar inzet sportverenigingen meer samenwerken met scholen (75%), de betrokkenheid bij sportverenigingen is versterkt (66%) en er op school meer sportaanbod buiten schooltijd is gekomen (64%).

6. Conclusies en aanbevelingen

Dit rapport geeft een beschrijving van de ontwikkeling, verankering, inhoud en monitoring en evaluatie van het gemeentelijk sport- en beweegbeleid. In dit laatste hoofdstuk komen we tot conclusies en aanbevelingen op basis van de gepresenteerde uitkomsten en brengen we deze, waar relevant, in verband met bevindingen uit ander onderzoek.

6.1 Ontwikkeling van beleid

De verwachting was dat de gemeenteraadsverkiezingen van 3 maart 2010 aanleiding zouden zijn voor beleidsveranderingen op het terrein van sport. Een nieuw collegeprogramma kan nieuwe eisen stellen aan het sport- en beweegbeleid van gemeenten. Dit kan aanleiding geven tot het ontwikkelen van een sportnota of vragen om herziening van de liggende nota. Het onderzoek toont echter dat drie kwart van de gemeenten na de verkiezingen (maart 2010) geen nieuwe nota heeft ontwikkeld of formele aanpassingen in het sport- en beweegbeleid heeft doorgevoerd. Wel wordt duidelijk dat gemeenten in de afgelopen jaren veel sportbeleid hebben ontwikkeld. Drie kwart van de sportnota's zijn vanaf 2008 geschreven of zijn nog in ontwikkeling.

Bij het opstellen van een sportnota is de beleidsambtenaar sport veelal de penvoerder. In de helft van de gevallen werkt een beleidsmedewerker van een andere beleidsafdeling mee aan de nota. Het vaakst is er medewerking vanuit de beleidsterreinen jeugd en gezondheid, gevolgd door onderwijs. Ook de terreinen welzijn, ouderen en Wmo participeren in minimaal de helft van de gemeenten met sportbeleid in de totstandkoming van het sport- en beweegbeleid. Voor ondersteuning bij het ontwikkelen van hun sportbeleid kijken gemeenten ook nadrukkelijk buiten de deur. Een grote meerderheid van de gemeenten (83%) maakt gebruik van documenten, adviseurs of instrumenten van ondersteunende organisaties als provinciale sportraden, VSG, NISB en NOC*NSF. Het meest worden de provinciale sportraden geraadpleegd. Verwacht mag worden dat zij het door bezuinigingen op provinciaal niveau de komende jaren moeilijker krijgen om hun ondersteunende taken te blijven vervullen. Voor gemeentelijke ondersteuners (zoals NISB) ligt hier een kans, bijvoorbeeld door nauwere samenwerking te zoeken met provinciale sportraden, die hun achterban klaarblijkelijk goed weten te bereiken. Daarnaast wisselen gemeenten onderling kennis uit. Gemeenten lijken op zoek te zijn naar goede voorbeelden die zij kunnen overnemen. Ook hier ligt een mooie taak voor gemeente-ondersteuners, om succesvolle beleidsmodellen en effectieve interventies te bundelen en te verspreiden.

Voorts spelen sportorganisaties bijna altijd een rol bij beleidsontwikkeling (95%). Gemeenten consulteren sportorganisaties (40%) of geven deze een adviserende rol (40%). Vanwege hun domeinspecifieke kennis en hun directe belang bij het beleid, verdienen sportverenigingen een speciale plaats binnen de ontwikkeling van sportbeleid. Sportverenigingen zijn tegenwoordig veel méér dan huurders van gemeentelijke accommodaties. Veel verenigingen werken samen met scholen bij het aanbieden van voor- en naschools sportaanbod. Zij dragen daarbij bij aan het overheidsbeleid dat zich richt op het stimuleren van een gezonde leefstijl (tegengaan van obesitas), sporttalentontwikkeling en het verminderen van schooluitval, door het bevorderen van sportparticipatie. Dit maakt sportverenigingen voor gemeenten een aantrekkelijke partner bij beleidontwikkeling en -uitvoering (Hoekman & Gijsbers 2010), maar niet alle verenigingen zijn

in staat deze rol naar tevredenheid in te vullen. Daarnaast kan het overigens ook lonen om de commerciële sector meer te betrekken bij het sportbeleid (Breedveld e.a. 2011).

Gemeenten stellen dat er steeds meer sprake is van een interactieve beleidsontwikkeling, waarbij burgers en sportorganisaties betrokken zijn. Tevens noemen de gemeenten de benadering integraler, doordat andere beleidsafdelingen steeds vaker participeren in de ontwikkeling van het sportbeleid.

6.2 Verankering van beleid

De integrale werkwijze waarbij andere beleidsafdelingen deelnemen aan de beleidsontwikkeling biedt geen garantie op een goede verankering van sportbeleid bij andere sectoren. Een derde van de gemeenten wist sportbeleidsdoelstellingen een plek te geven in een andere beleidsnota. Sport werd in deze gevallen veelal verankerd in de gezondheidsnota. Twee derde van de gemeenten heeft het sportbeleid neergelegd in een sportnota. Grote gemeenten hebben nagenoeg allemaal een sportnota (93%), terwijl bij de kleine gemeenten ruim de helft een sportnota heeft (59%). 17 procent van de gemeenten kent geen nota of beleidsdoelstellingen op het terrein van sport en bewegen.

37 procent van de gemeenten meldt dat zij voor de uitvoering van het beleid minder geld ter beschikking hebben dan in de vorige collegeperiode, terwijl 12 procent juist meer te besteden heeft. De helft heeft ongeveer evenveel geld beschikbaar als in de vorige collegeperiode. Hiermee lijkt het erop dat sport in de huidige tijden van bezuinigingen enigszins wordt ontzien. Dit is in lijn met de uitkomsten van recessiepeilingen bij gemeenten (Hoekman 2010; Hoekman & Breedveld 2010). Mogelijk speelt ook mee dat de sport meer dan in het verleden samenwerking heeft gezocht met andere beleidsterreinen. Wellicht is hierdoor het draagvlak gegroeid om te investeren in sport.

6.3 Inhoud van beleid

De bredere aanvliegroute bij de ontwikkeling van het sportbeleid heeft gevolgen voor de inhoud van het sportbeleid. Sportbeleid gaat tegenwoordig over veel méér dan het aanbieden van sportvoorzieningen, hoewel accommodatiebeleid nog altijd een belangrijke pijler én de grootste kostenpost is van het gemeentelijk sportbeleid. Bij accommodatiebeleid focussen gemeenten nu op de kwaliteit van sportaccommodaties, het voldoen aan de planningsnormen van NOC*NSF en het verbeteren van de multifunctionaliteit en meervoudig gebruik van de sportaccommodaties. Maar de aandacht is niet meer alleen voorbehouden aan de officiële sportaccommodaties. Gemeenten verbreden hun blik en bevorderen ook sport- en speelmogelijkheden in de openbare ruimte, vooral in het kader van (her)inrichtingsplannen bij gebiedsontwikkeling, en ten aanzien van goede openbare recreatievoorzieningen zoals wandel-, fiets-, ruiters- en vaarroutes. Voor deze gemeenten kan kennis over ‘beweegvriendelijke omgevingen’ goed van pas komen.

Om een betere bezetting te realiseren en vanwege de positieve effecten van sport besteden bijna alle gemeenten in het beleid aandacht aan sportstimulering. Hierbij gaat de meeste belangstelling uit naar jeugd en senioren/ouderen. De inzet bij beide groepen krijgt extra legitimatie door doelstellingen inzake een gezonde actieve leefstijl, waar het stimuleren van sport en beweging onderdeel van uitmaakt. Andere dimensies van de aandacht voor een

gezonde actieve leefstijl betreffen met name de jeugd. Denk hierbij aan het verminderen van motorische achterstanden en overgewicht. Deze ontwikkeling past bij de landelijke beleidslijn die het bestrijden van obesitas bij kinderen hoog op de agenda plaatst. Gemeenten zetten sport bij kinderen niet alleen in om overgewicht tegen te gaan, maar ook om hen te stimuleren mee te doen in de maatschappij (sociale cohesie/voorkoming van sociaal isolement) en vanwege de opvoedkundige waarde (bijbrengen van waarden en normen/gezonde voeding en leefstijl).

Onder meer door de pedagogische en sociale functie worden sportverenigingen en hun vrijwillig en professioneel kader een belangrijke rol toegedicht. Dit spreekt uit het beleid van drie kwart van de gemeenten waarin aandacht is voor deskundigheidsbevordering van vrijwilligers. De combinatiefunctionaris wordt gezien als interessant initiatief om de verenigingen te professionaliseren en een kwaliteitsimpuls te geven aan het sportaanbod. Maar ook heeft twee derde van de gemeenten met sportbeleid aandacht voor verenigingsondersteuning op het gebied van verenigingsmanagement. En de helft van de gemeenten stelt zich doelen met betrekking tot maatschappelijke stages in de sport. Al deze maatregelen dragen ertoe bij dat verenigingen een grotere rol kunnen spelen bij de realisatie van beleidsdoelstellingen van gemeenten.

De relatie tussen sportverenigingen en het onderwijs is met de opkomst van de naschoolse opvang belangrijker geworden, maar nog steeds tamelijk broos (Lucassen e.a. 2011). De komst van de combinatiefunctionaris heeft deze band in veel gemeenten handen en voeten gegeven. Gemeenten hebben hun beleid gericht op het versterken van het voor-, tijdens- en naschools sport- en beweegaanbod en maken hierbij graag gebruik van de inzet van combinatiefunctionarissen. Opvallend is dat de helft van de gemeenten in haar beleid aandacht besteedt aan de kwaliteit van het bewegingsonderwijs (bijvoorbeeld met doelstellingen omtrent het aanstellen van vakleerkrachten).

Waar de relatie tussen onderwijs en breedtesport volop onderwerp van beleid is, gaat dit niet op voor de topsport. Loopt-scholen krijgen nagenoeg geen beleidsmatige aandacht. In relatie tot topsport wordt talentontwikkeling nog het meest genoemd (24%), maar twee derde van de gemeenten voert geen beleid op het gebied van topsport en talentontwikkeling. Ook bij evenementen ligt de nadruk sterk op de breedtesport en krijgt topsport relatief weinig aandacht. Twee derde van de gemeenten geeft aan breedtesportevenementen te gaan ondersteunen of organiseren, terwijl slechts een derde van de gemeenten topsportevenementen gaat ondersteunen of organiseren.

De beperkte aandacht voor de topsport roept de vraag op in hoeverre het Olympisch Plan, waar duidelijk een topsportcomponent in zit, vertaling heeft gevonden in lokaal beleid. De aansluiting op het Olympisch Plan is bij een derde van de gemeenten aanwezig, waarvan de helft in het beleid ook expliciet verwijst naar het Olympisch Plan. Een verwijzing naar het Olympisch Plan is vooral aanwezig bij de westelijke gemeenten en de grotere gemeenten. Overigens heeft de verwijzing meestal betrekking op het onderschrijven van de ambities voor de breedtesportontwikkeling en het realiseren van de sociaal-maatschappelijke doelen. Topsportontwikkeling en -evenementen komen onmiskenbaar minder naar voren in het gemeentelijk beleid.

Het sport- en beweegbeleid is verworden tot een veelomvattend beleidsterrein met duidelijke relaties tot gezondheids- en onderwijsbeleid. Sportbeleid is tegenwoordig veel meer dan accommodatiebeleid en het vaststellen van tarieven en subsidies. De jeugd is de belangrijkste doelgroep voor gemeenten bij het bevorderen van sport en beweeggedrag. De aandacht voor ouderen/senioren doet er procentueel gezien weinig meer voor onder, maar het ontbreekt aan inzicht in de verschillen in investeringen voor jeugdsport en ouderensport om hier conclusies aan te verbinden.

6.4 Monitoring en evaluatie van beleid

Om het beleid te kunnen monitoren en evalueren dienen gemeenten te weten langs welke lat zij de maat moeten nemen. Al in de ontwikkelingsfase van het beleid moeten de criteria worden vastgelegd, bij voorkeur in de vorm van SMART⁶-doelstellingen. De doelstellingen moeten zo worden geformuleerd dat er een prikkel van uitgaat, zodat de betrokken partijen er gezamenlijk de schouders onder zetten. Twee derde van de gemeenten heeft SMART-doelstellingen geformuleerd, waarbij grote gemeenten vaker SMART werken dan kleine gemeenten. Een minderheid heeft alle doelstellingen SMART geformuleerd (9%), maar overwegend gaat het om enkele SMART-doelstellingen in het beleid (60%). Gemeenten verbinden hun SMART-doelstellingen deels met sport- en beweegindicatoren zoals benoemd in het sportbeleid. Het gaat hierbij overwegend om de Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB) en in mindere mate om de Richtlijn Sportdeelnameonderzoek (RSO, sportdeelname). Hieruit blijkt dat het sportbeleid nadrukkelijk is opgeschoven naar sport- en beweegbeleid (Breedveld e.a. 2011). Tevens klinkt in deze tendens de relatie met gezondheid door. De Nederlandse Norm Gezond Bewegen heeft, de naam zegt het al, een sterkere relatie met gezondheid dan met sportdeelname. De indicatoren sluiten hierdoor goed aan op de inhoud van het beleid ten aanzien van sportstimulering en een gezonde actieve leefstijl.

Om vast te stellen of aan de vastgestelde indicatoren is voldaan, voeren gemeenten lokaal onderzoeken uit. Zij kiezen het vaakst voor een burgerbevraging over het sport- en beweeggedrag (61%), gevolgd door metingen over de tevredenheid over sportaccommodaties en het sportaanbod (42%). Opvallend is dat een kwart van de gemeenten met beleidsdoelstellingen op het terrein van sport en bewegen géén metingen verricht om het beleid te monitoren of te evalueren..

Het zijn vooral de grotere gemeenten die periodieke meetmomenten instellen om de voortgang aandachtig te monitoren en zo nodig bij te sturen. Voor kleine gemeenten geldt dat als zij metingen verrichten, deze meestal ad hoc van karakter zijn. Dit rechtvaardigt de conclusie dat alleen bij grote gemeenten werkelijk sprake is van monitoring. Bij de kleine gemeenten betreft het incidentele onderzoeken die hooguit inzicht geven in de huidige situatie. Door het eenmalige karakter bieden zij echter geen inzicht in de ontwikkeling van bepaalde indicatoren op lokaal niveau.

Op het terrein van monitoring en evaluatie is nog veel winst te boeken. Door de doelstellingen te koppelen aan structurele periodieke meetmomenten, verkrijgen gemeenten inzicht in de al

⁶ SMART staat voor Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden

dan niet geboekte vooruitgang op de doelstelling. Als meetmomenten van verschillende doelstellingen synchroon plaatsvinden, kunnen monitoring en evaluatie integraal verlopen. Het meten en evalueren krijgt hiermee een structureel, in plaats van een ad hoc karakter, en levert meer beleidsmatig relevante informatie op.

Door het beter monitoren en evalueren van het sport- en beweegbeleid groeit ook het zicht op succesvolle interventies. Gemeenten benutten de succesverhalen bij het kiezen van de interventies waarmee zij hun beleidsdoelstellingen willen realiseren. Zo hebben gemeenten de succesvolle onderdelen van regelingen als de Breedtesport Impuls en de stimuleringsregeling Buurt Onderwijs Sport zelfstandig vervolg gegeven. Vaak continueren de gemeenten in afgeslankte vorm de projecten van deze regelingen. Daarnaast vertrouwen gemeenten op het deskundige advies van landelijke en provinciale organisaties. Hier is ook een rol weggelegd voor ondersteuners van het lokale beleid. Het inventariseren en verspreiden van succesvolle interventies helpt gemeenten bij de beleidsontwikkeling en de inhoudelijke invulling van het sport- en beweegbeleid.

Een nieuwe beleidswind

Sportbeleid is meer dan in het verleden geformaliseerd en verankerd in sportnota's en in andere beleidsnota's. Een deel van de gemeenten vermeldde dat de huidige nota de eerste sportnota is. De gemeenten die al ervaring hebben met het opstellen van een sportnota en een vervolgnota ontwikkelen of zelfs al hebben geformaliseerd, reflecteerden op het verschil tussen de nota's qua ontwikkelingsproces en inhoud. Met de overige uitkomsten van dit onderzoek toont deze reflectie aan dat zich in de afgelopen jaren een verschuiving heeft voorgedaan bij de beleidsontwikkeling. Gemeenten hebben meer in samenspraak met andere partijen, binnen en buiten het gemeentehuis, het sportbeleid vormgegeven. Zij organiseerden forumdiscussies en rondetafelgesprekken, om hun kennis te vergroten en om samen met het veld nieuwe speerpunten vast te stellen. De achterliggende gedachte is dat de sportnota 'gedragen' moet worden door het veld, waarbij gemeenten met name de interactie met sportverenigingen willen vergroten.

Ook nieuwe regelingen vanuit het rijk veranderen de inhoud van het beleid. De BSI en BOS-impuls zijn verleden tijd en de combinatiefunctionaris en NASB zijn hier deels voor in de plaats gekomen. Daarnaast kiezen gemeenten er zelf voor niet langer alleen te faciliteren (accommodatiebeleid), maar ook actief activiteiten en beweging te initiëren. Sportnota's groeien uit tot nota's sport en bewegen en sport zoekt nadrukkelijk verbinding met andere beleidsterreinen.

Met de toename van sportnota's en beweegbeleid in andere nota's zien we ook een toename van SMART-doelstellingen. Toch heeft dit vooralsnog weinig gevolgen voor de monitoring en evaluatie, die veelal ad hoc of niet plaatsvindt. De vraag is of de gemeenten na de looptijd van de nota wel kunnen aantonen of de geformuleerde SMART-doelstellingen zijn gerealiseerd.

Tot slot

We constateren dat de gemeenten aandacht hebben voor integraal beleid en interactieve beleidsontwikkeling op het gebied van sport. Mede als gevolg hiervan hebben de gemeenten bovendien meer gebruikgemaakt van SMART-doelstellingen. Maar we constateren ook dat nog altijd beperkt aandacht is voor monitoring en evaluatie van het sportbeleid. Voor organisaties die gemeenten ondersteunen in hun sportbeleid liggen er kansen om de ervaringen van gemeenten met een meer integrale en interactieve beleidsontwikkeling te inventariseren en

verder te verspreiden. Daarbij is het wenselijk om de activiteiten af te stemmen op de nieuwe inhoudelijke thema's van het gemeentelijk beleid, waaronder een gezonde actieve leefstijl, sport-, speel- en beweegmogelijkheden in de openbare ruimte en het voor-, tussen- en naschoolse sport- en beweegaanbod, waarbij extra aandacht uitgaat naar de monitoring en evaluatie van de beleidsdoelen.

Referenties

Breedveld, K., H. van der Poel, M. de Jong & D. Collard (2011). *Beleidsdoorlichting Sport. Hoofdrapport*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Hoekman, R. & Breedveld, K. (2010). Bezuinigingen bij gemeenten raken ook de sport. In: *SportLokaal* 5/1: 12-13.

Hoekman, R. & M. Gijsbers (2010). *Sport in collegeprogramma's: belangrijke bijzaak. Analyse van sport in collegeprogramma's gemeenten 2010-2014*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Hoekman, R. (2010). *Recessiepeiling gemeenten 2010: doorwerking economische recessie op gemeentelijk sportbudget*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Hoyng, J., Halewijn, G., Kemper, F. & Hoekman, R. (2008). *Lokaal sportbeleid de maat genomen*. Bennekom: NISB.

Lucassen, J., E. Wisse, F. Smits, J. Beth & H. van der Werff (2011). *Sport, Bewegen en Onderwijs: kansen voor de toekomst. Brede Analyse 2010*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.